

UNIVERSITETI I EVROPËS JUGLINDORE
УНИВЕРЗИТЕТ НА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА
SOUTH EAST EUROPEAN UNIVERSITY

STUDIMET PASDIPLOMIKE – CIKLI I DYTË

TEZA

**SANKSIONET PENALE NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË SË
VERIUT ME VËSHTRIM TË POSAÇËM TEK VEPRA PENALE
TRAFIKIMI ME MJETE NARKOTIKE PËR PERIUDHEN 2012-2018**

KANDIDAT-ja:

Hixhrete Muça

MENTORI:

Prof. dr. Ismail Zejneli

Tetovë, Gusht, 2020

Deklarata e autorësisë

Kjo deklaratë është bërë më datë __/__/2020

Unë, Hixhrete Muça studente në fakultetin e Drejtësisë në Universitetin e Evropës Juglindore, deklaroj se punimi i titulluar **“Sanksionet penale në Republikën e Maqedonisë së Veriut me vështrim të posaçëm tek vepra penale trafikimi me mjete narkotike për periudhen 2012-2018”** është puna ime origjinale. Të njëjtin punim nuk e kam kopjuar nga asnjë punim të studentëve tjerë, apo nga ndonjë burim tjetër përveç atyre burimeve të cituara në mënyrë të rregullt, apo për të cilat është vënë shpjegim eksplicit në tekst, apo i njëjti nuk ka qenë pjesë e ndonjë punimi të shkruar nga unë apo ndonjë person tjetër.

___/___/2020

Data e dorëzimit të punimit

Hixhrete Muça

Emri i studentit (nr. ID)

FALENDERIME

Me shumë kënaqësi do të doja të shprehja falenderimet e mia të sinqerta për të gjithë ata që më ndihmuan, konsultuan dhe më mbështetën moralisht gjatë realizimit të kësaj teme diplome.

Së pari do të falenderoja Udhëheqësin Shkencor të kësaj teze, profesor Ismail Zejneli, i cili me kontributin e tij shkencor dhe metodik, më ka qëndruar pranë, më ka konsultuar, ndihmuar dhe nxitur gjatë gjithë periudhës së punës për realizimin e këtij punimi.

Falenderime shkojnë për të gjithë kolegët e mi të Fakultetit të Drejtësisë të cilët direkt ose indirekt janë bërë pjesë e punës sime disa mujore në realizimin e këtij punimi. Falenderime shkojnë dhe për kolegët e mi vlerësues, me të cilët kam ndarë disa nga aspektet praktike më të rëndësishme.

Së fundmi falenderimet e mia i takojnë familjarëve të mi, që më dhan mbështetjen në rrugën time drejt dijes dhe bashkëshortit që më nxiti dhe më dha shumë vullnet dhe shumë përqëndrim drejt këtij projekti.

TABELA E PËRMBAJTJES

FALENDERIME.....	3
LISTA E AKRONIMEVE.....	6
Hyrje.....	7
Qëllimi dhe objektivat e studimit.....	8
Hipotezat.....	8
Metodologjia e hulumtimit.....	8
Aktualiteti i studimit.....	9
Stuktura e tezës.....	9
Metodologjia e studimit.....	10
Kufizimet e studimit.....	10
KAPITULLI I:	11
1.Kuptimi i sanksioneve penale.....	11
2. Historiku e sanksioneve penale në Maqedoni.....	11
3. Qëllimi i përgjithshëm i sanksioneve penale.....	14
4. Karakteristikat themelore te sanksioneve penale.....	14
5. Ndryshimet në vitet e fundit për sanksionet penale në Republikën e Maqedonisë së Veriut.....	16
KAPITULLI II:	28
1.Aspekte krahasimore të trafikimit të narkotikëve.....	28
1.1 Aspekte krahasimore me Republikën e Kosovës.....	29
2.Diferencat ligjore për shqiptimin e sanksionet penale në Republikën e Kosovës dhe Maqedonisë së Veirut.....	34
3. Strategjia e zhvillimit të kornizës ligjore e sanksionet penale në Maqedonisë së Veriut dhe Republikën e Kosovës.....	41
4.Përgjegjësia penale e kryerësit.....	42
5.Aftësia për faj.....	42
6. Pasojat juridike nga gjykimi.....	44
KAPITULLI III.....	46
1. Nocioni i veprës penale trafikimi me narkotikë.....	46
2. Klasifikimi dhe llojet e narkotikeve.....	47
3.1 Kontrabanda me narkotik.....	47
3.2 Prodhimi ilegal dhe kontrabanda e narkotikëve.....	49
4.Trajtimi i kontrabandës me narkotikë.....	50

KAPITULLI IV:.....	51
1. Shqiptimi i dënimit për kryerjen e veprës penale tregtia me drogë në RMV-ut.....	51
2. Shqiptimi dënimit për kryerjen e veprës penale tregtia me drogë në RK-ës	52
3. Matja e dënimit për kryerjen e veprës penale tregtia me drogë në RMV-ut	52
3.1 Matja e dënimit në kornizat penale	54
3.2 Matja e dënimit jashtë kornizave penale	54
4. Recidivi.....	55
4.1 Rezultatet e studimit	57
Konkluzione dhe rekomandime	64
Referenca	67
Shtojca 1 (Pyetsori)	69

LISTA E AKRONIMEVE

RMV Repulika e Maqedonisë së Veriut

RK Republika e Kosovës

KPRMV Kodi penal i Repulikës së Maqedonisë së Veriut

KPRK Kodi penal i Republikës së Kosovës

BE Bashkimi European

VBP Vendet e Ballkanit Perëndimor

GjK Gjykata Kushtetuese

Hyrje

Bota e sotme karakterizohet nga ndryshime të shpejta dhe dinamike që sjellin rreziqe të reja dhe shpesh të paparashikueshme dhe rreziqe për sigurinë e shteteve. Megjithëse rreziku i kërcënimeve që vijnë nga trafikimi i lëndëve narkote në planin afatgjatë nuk pritet, kërcënimet janë të shumëllojshme dhe rriten me intensitet gjatë hapësirës dhe kohës. Trendi i globalizmit në botë, megjithë avantazhet, sjell kërcënime të shkaktuara kryesisht nga zgjerimi i hendekut midis të pasurve dhe të varfërve si dhe ndërkombëtarizimi i rreziqeve të caktuara, më ekstreme nga të cilat është terrorizmi ndërkombëtar dhe krimi i organizuar. Për më tepër, ekziston një zgjerim i tregtisë së paligjshme dhe trafikimit të drogës. Gjithashtu, një kërcënim në rritje po vjen nga përdorimi i armëve të shkatërrimit në masë i cili është i ndaluar nga ligji ndërkombëtar.

Stabiliteti i një vendi ka një rëndësi të veçantë për forcimin e vetëdijes individuale dhe kolektive për ekzistencën dhe rëndësinë e shtetit, si dhe aftësinë e tij për të përmirësuar cilësinë e jetës së qytetarëve. Arritja e stabilitetit në një shoqëri parashikon funksionimin ligjor me sanksione dhe demokratik të shtetit dhe institucioneve të tjera në një shoqëri që respekton plotësisht ligjin kombëtar dhe ndërkombëtar në mënyrë që të arrihet me sukses formësimi dhe funksionimi i shoqërisë civile, duke ruajtur respektin për sundimin e ligjit dhe duke operuar në të vërtetë shtetin në përputhje me ligjin. Shteti është i detyruar të lehtësojë funksionimin e qetë të të gjitha institucioneve në shoqëri përmes vendosjes së mbrojtjes dhe ruajtjes së sigurisë. Vetëm atëherë mund të shmangë në mënyrë efektive pasojat e veprimtarisë shkatërruese që mund të ndodhin nëse shteti nuk funksiononte siç duhet.

Me shpërbërjen e ish bllokut socialist, vendet dhe rajonet u përballën me kushte të shkatërrimit shoqëror dhe strukturave dhe institucioneve demokratike të paqëndrueshme. Këto kushte përfshijnë ngritjen e nacionalizmit ekstrem, paragjykimet etnike, racore dhe të tjera dhe ksenofobisë, të cilat manifestohen në rritjen e urrejtjes dhe përdorimit të dhunës, dhe si pasojë, kanë dëmtuar infrastrukturën shoqërore dhe prodhuar shumë viktima.

Format dhe aktivitetet që lidhen me trafikimin e drogës bien në rreziqe sociale dhe rreziqe për sigurinë e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe Republikës së Kosovës të renditur në Konceptin Kombëtar për Sigurinë dhe Mbrojtjen e Republikës.

Qëllimi dhe objektivat e studimit

Qëllimi i këtij studimi është të synoj të identifikojë diferencat në sanksionet penale, sistemike dhe praktike që ndikojnë në ushtrimin e së drejtës për mbrojtje efikase dhe të drejtës për gjykim të drejtë, në përputhje me standardet e vendosura nga Republika e Kosovës dhe Republika e Maqedonisë së Veriut. Studimi do të ndjeki shembullin e hulumtimit kërkimor që do të realizohet në të dy shtetet, Republika e Kosovës dhe Republika e Maqedonisë së Veriut dhe do të tregojë nëse standardet ndërkombëtare dhe praktikatat e mira të përdorura në demokracitë evropiane janë respektuar në Republikën e Maqedonisë së Veriut dhe Republikën e Kosovës.

Hipotezat

Gjatë këtij hulumtimi shkencor do të parashtrijmë disa hipoteza, të cilat gjatë përpunimit të tezës do të vërtetohen.

Hipotezat e punimit janë:

- Rishikimi dhe riformulimi i kornizës ligjore për sanksionet penale do të çoj në një rend të ri publik për shoqërinë kosovare dhe maqedonase
- Unifikimi ose reduktimi i diferencave në sanksionet penale të Republikës së Kosovës dhe Maqedonisë së Veriut do të përmirësonte situatën penale në rajon.

Metodologjia e hulumtimit

Metodat dhe mënyrat e hulumtimit në këtë punim në përgjithësi kanë të bëjnë me aspektin shkencor dhe praktik. Në aspektin shkencor ka të bëjë me literaturën e shfrytëzuar dhe të përdorur në punim.

Gjithashtu do të përdoren metodat eksploruese dhe kualitative si në shumicën e hulumtimeve të bëra më parë. Do të shfrytëzoj edhe literaturë bashkëkohore nga fusha të cilat kanë studiuar konceptin e diferencave të sanksioneve penale në Republikën e Kosovës dhe Maqedonisë së Veriut si dhe dhënien e idesë për një unifikim të kornizës ligjore me qëllim përmirësimin e situatës penale në rajon.

Në këtë studim, burimet primare dhe sekondare të të dhënave do të përdoren në punën kërkimore me qëllim arritjen e një informacioni të dëshiruar për kryerjen e hulumtimit.

Të dhënat primare do të bazohen në sasiore (që përfshin përdorimin e pyetësorëve ose instrumenteve për të anketuarit në shënjestër) dhe metodat cilësore.

Të dhënat sekondare do të bazohen gjithashtu në studime shkencore të huaja, tekstet shkollore, faqet elektronike, artikujt dhe revistat.

Kjo pjesë shpjegon popullsinë sa i përket hulumtimit. Ai përfshin popullatën që duhet intervistuar dhe metodën që do të përdoret për ta bërë këtë. Për shkak të natyrës së temës në studim dhe natyrës së të anketuarve, do të përdoret një teknikë e marrjes së mostrave të jo-probabilitetit (mostrimi i komoditetit).

Aktualiteti i studimit

Shpresohet se gjetjet e këtij studimi do të lidhin hendekun e mungesës së informacionit të mjaftueshëm për diferencat në sanksionet penale të Republikës së Kosovës dhe Republikës së Maqedonisë së Veriut si dhe krijimi i një kornike ligjor të ngjashme në lidhje me fenomenet e ngjashme penale për të dy këto shtete.

Gjetjet e këtij studimi mund të jenë gjithashtu të dobishme për hartuesit e politikave në sektorë të ndryshëm të qeverisë. Për shembull, në sektorin gjyqësor zhvilluesit e ligjeve do të informohen kur hartojnë ligjet për sa. Në ministrinë e drejtësisë, do të ndihmojë drejtuesit e këtij institucioni, veçanërisht ata që merren me procesin e sanksioneve penale, të dinë se cilat mjete duhet të përdorin për të goditur veprat penale në mënyrën më të mirë ligjore.

Rezultatet e studimit ka të ngjarë të ndikojnë në hulumtimin e mëtutjeshëm studimor nga studiues të tjerë që mund të jenë të interesuar në këtë fushë të njohurive dhe të fillojnë zbutjen e duhur.

Stuktura e tezës

Ky seksion ofron një përmbledhje të shkurtër të kapitujve dhe strukturës të gjetur për këtë tezë, duke treguar një strukturë të përgjithshme të punimit.

Hyrje

Kapitulli i parë i tezës është prezantimi i cili do të ofroj një sfond të studimit dhe procesit të hulumtimit. Për më tepër, objektivat, pyetjet e hulumtimit dhe fusha e studimit përcaktohen në kapitullin e hyrjes.

Rishikimi i literaturës

Qëllimi i këtij kapitulli është të bëjë një studim të literaturës dhe të sigurojë një bazë teorike përmes përcaktimit të koncepteve të përfshira në fushën e kërkimit. Faza dytësore e hulumtimit e ndjekur në këtë kapitull ka për qëllim përcaktimin e një faze të hetimit bazuar në të cilën do të formohet analiza e së ardhmes në fushën e kërkimit.

Metodologjia e studimit

Kapitulli i tretë do të përmbajë metodologjinë e hulumtimit të aplikuar në këtë tezë. Ky kapitull diskuton metodat e zgjedhura, strategjitë në hulumtim, qasjet, procesin e hulumtimit, mbledhjen e të dhënave, marrjen e mostrave dhe metodën e analizës. Procesi i kërkimit përmes studimit të literaturës dhe studimit empirik janë shpjeguar gjithashtu në detaje.

Rezultatet dhe Analizat

Në kapitullin e analizës, gjetjet e hulumtimit parësor si pjesë empirike e studimit janë paraqitur dhe analizuar.

Peërfundime

Të dhënat e analizuara nga të dy fazat e kërkimit do të jepen së bashku në kapitullin e fundit të tezës. Pas një qasjeje krahasuese, do të shtohen rezultatet e studimit empirik dhe studimit të literaturës në tërësi, të diskutuar dhe më pas pikat përfundimtare si përfundime. Seksioni i fundit i këtij kapitulli gjithashtu do të paraqes metodën e vlerësimit, idetë për hulumtime të mëtejshme dhe mundësitë për të përgjithësuar studimin.

Kufizimet e studimit

Studimi është i kufizuar nga koha dhe burimet financiare dhe si rezultat hulumtimi do të duhet të burojë për më shumë burime financiare dhe të përdorë mjete alternative. Meqenëse disa studime të ngjashme janë bërë posaçërisht në institucionet drejtësisë, ekziston një literaturë e kufizuar empirike në fushën e sanksioneve për veprat penale dhe diferencimet që kanë sanksionet penale në Republikën e Maqedonisë së Veriut dhe Republikës së Kosovës. Një tjetër kufizim i pritshëm është që pjesmarrësit në studim mund të mos japin informacion të saktë në bazë të pushtimit të intimitetit të tyre. Për këtë arsye jam i detyruar t'u shpjegojë atyre se studimi është thjesht për qëllime akademike dhe nuk motivohet nga ndonjë interes tjetër.

KAPITULLI I:

1. Kuptimi i sanksioneve penale

Pasojë juridike e veprës penale është sanksioni penal-juridik. Për dallim nga nocioni i përgjithshëm juridik, sanksioni si pjesë e normës juridike që e përcakton sjelljen e atij që shkel dispozitivin e saj si dhe të organit shtetëror që është i obliguar ta detyrore në sjellje të caktuara atë që shkel normën, sanksionimi në kuptimin penal-juridik nënkupton zbatimin e masave të detyrueshme ndaj shkelësit të normave për shkak të veprës së kryer me shkeljen e normës penalo-juridike. Sanksioni është masë e detyrueshme që kryerësit ia shqipton gjykata, nëpërmjet vendimit gjyqësor të detyrueshëm, i përcaktuar me ligj si reaksion për veprën veprën e kryer. Përmbajtja rezulton në marrjen apo kufizimin e disa të drejtave të kryerësit të veprës, shërimi i tij i detyrueshëm ose trajtimi i detyrueshëm paraqiten në formë të dënimit, masat alternative, masat e sigurisë dhe masat edukuese (të rezervuara për të mitur të rinj). Për termin e sanksionit penalo-juridik janë të rëndësishëm elementet në vijim: e para, se ajo është pasojë juridike që e godet kryerësin për shkak të kryerjes së veprës penale: e dyta sanksioni penal-juridik përbëhet në marrjen ose në kufizimin e disa të drejtave dhe lirive tëq kryerësit ose shërimin e detyruar ose trajtimin në liri, apo masa të ndihmës dhe mbrojtjes.¹

Nga sanksioni penalo-juridik në kuptimin më të ngushtë duhet të dallohen pasojat juridike nga gjykimi që përbëhen nga të drejtat e kufizuara të caktuara të cilat veprojnë me forcën e ligjit gjatë gjykimit të kryerësit me llojin dhe lartësinë e caktuar të dënimit (burg). Bëhet fjalë për të drejta të kufizuara (ndërprerja e marrëdhënieve të punës, ndalesa për shfrytëzimin e disa të drejtave etj.) të parapara me sanksionet penalo-juridike, me atë dallim që ato nuk i shqipton gjykata, por hyjnë në veprim me fuqinë e ligjit në të cilin janë paraparë kur kryerësit i është shqiptuar dënimi i përcaktuar. Për këtë edhe pse janë të parapara si institute i veçantë penalo-juridik.²

2. Historku e sanksioneve penale në Maqedoni

Për qindra vjet deri në vitin 1912, rajoni historik i Maqedonisë i vendosur në Gadishullin Ballkanik në Evropën Jug-Lindore ishte pjesë e Perandorisë Osmane.

¹ Kambovski, V., dhe Zejneli, I., (2018), E DREJTA PENALE pjesa e përgjithshme, fq 243.

² Po aty

Nga fundi i shekullit XIX dhe fillimi i shekullit XX, grupe të ndryshme maqedonase morën armët për të krijuar një Maqedoni të pavarur nga Perandoria Osmane e shkatërruar, pa sukses. Pas luftërave ballkanike të 1912-1913, Maqedonia u nda midis Serbisë, Greqisë dhe Bullgarisë.³

Vendi që sot njihet si Republika e Maqedonisë së Veriut gjurmon historinë e tij moderne nga ajo pjesë e Maqedonisë që u përfshi në Serbi pas Luftërave Ballkanike. Ajo u asimilua në Serbi si duhet dhe nuk u dha asnjë të drejtë të veçantë ose autonomi për maqedonasit (e njëjta vlen për ato pjesë të përfshira në Greqi dhe Bullgari). Situata mbeti e pandryshuar kur, pas Luftës së Dytë Botërore, Serbia u zgjerua në Mbretërinë e serbëve, kroatëve dhe sllovenëve (më vonë duke ndryshuar emrin e saj në Mbretërinë e Jugosllavisë në 1929).⁴

Pas Luftës së Dytë Botërore, komunistët erdhën në pushtet dhe u krijua një Jugosllavi e re socialiste (e quajtur fillimisht Republika Federale Popullore e Jugosllavisë, e quajtur më vonë Republika Federale Socialiste e Jugosllavisë) u krijua si një federatë me shtetet e saj përbërës që po organizoheshin përgjatë vijave etnike (ato shtete janë përkatësisht: Republikat Socialiste të Sllovenisë, Kroacisë, Serbisë, Bosnje-Hercegovinës, Malit të Zi dhe Maqedonisë).

Me shpërbërjen e Jugosllavisë në fillim të viteve 1990, ajo që u njoh si Republika Socialiste e Maqedonisë mbajti një referendum dhe shpalli pavarësinë e saj si Republika e Maqedonisë në Shtator 1991. Ajo ka qenë një demokraci parlamentare funksionale që nga ajo kohë dhe është një anëtar aspirues i NATO-s dhe BE-së. U bë anëtar i KB në 1993.⁵

Kushtetuta

Kushtetuta maqedonase u shpall në 1991 pasi Maqedonia shpalli pavarësinë e saj nga Jugosllavia. Ndryshimet u bënë në 1995, pas Marrëveshjes së Përkohshme me Greqinë fqinje dhe në 2001, pas Marrëveshjes Kornizë midis partive politike etnike maqedonase dhe shqiptare. Në 2005, u futën ndryshime që sollën një reformë të madhe në sistemin gjyqësor.

³ Bloom, Douglas B. (2005). "United States v. Booker and United States v. Fanfan: The Tireless March of Apprendi and the Intracourt Battle To Save Sentencing Reform." *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review*, Vol. 40,: 539-557.

⁴ Bedrač, I., (2004). Statistical overview of selecting the type and severity of the punishment in the Republic of Croatia, (1979th to 1,983th, 1,993th,1,997th, 1,998th to 2,003th), *Croatian Annual of Criminal Law and Practice (Zagreb)*, vol. 11, No. 2: 923-945.

⁵ Deanoska Trendafilova A. (2011-2012). On the specifics and trends of the traffic crime in the period 2002-2011, *Macedonian Review for Criminal Law and Criminology*, no. 1-2 /: 199-215.

Ai parashikon një sistem parlamentar të qeverisë me sovranitet që rrjedh nga qytetarët dhe ndarjen e pushteteve midis degëve ekzekutive, legislative dhe gjyqësore. Garanton të drejtat dhe liritë themelore.

Ekzistojnë pesë qëllime të pranura gjerësisht si rehabilitimi dhe dëmshpërblimi, për zbatimin e kodit penal. Juridiksioni ndryshon sipas rëndësisë me të cilën duhet të jepen.⁶

Dënimi - Kriminelët duhet të vuajnë në një farë mënyre. Ky është qëllimi më i përhapur. Kriminelët kanë një avantazh të papërshtatshëm ose shkaktojnë dëm të padrejtë ndaj të tjerëve, dhe kështu ligji penal do t'i vendos kriminelët në një pozitë të vështirë për të "balancuar shkallët". Njerëzit i binden ligjit për të marrë të drejtën të mos vriten, dhe nëse shkelin këto ligje, ata i dorëzojnë të drejtat e tyre sipas ligjit. Kështu, ai që vret mund të vrasë veten. Teoria e ndërlidhur përfshin idenë e "korrigjimit të ekuilibrit".

Frikësimi - Frikësimi individual është në shënjestër të një krimineli të veçantë. Qëllimi është të vuaj dënimin e mjaftueshëm për të mos lejuar që kryerësi të kryejë një veprë penale. Frikësimi i përgjithshëm i drejtohet shoqërisë në tërësi. Duke dënuar ata që kryejnë veprën penale, njerëzit e tjerë janë të dekurajuar nga kryerja e veprave të tilla penale.

Heqja - Është krijuar thjesht për të mbajtur kriminelët larg shoqërisë, për të mbrojtur publikun nga sjellja e tyre e keqe. Sot, kjo arrihet shpesh me dënime me burg. Dënimi me vdekje ose dëbimi i shërben të njëjtit qëllim.

Rehabilitimi - Për ta shndërruar kriminelin në një anëtar me vlerë të shoqërisë. Qëllimi kryesor është parandalimi i veprave të mëtejshme duke bindur kryesin se sjellja e tij ishte e gabuar.

Dëmshpërblimi - Kjo është teoria e dënimit drejtuar viktimës. Qëllimi është të korrigjojme, përmes pushtetit shtetëror, çdo dëm që i është bërë viktimës nga kryesi. Për shembull: ai që përvetëson do të duhet të paguajë shumën që ka marrë në mënyrë jo të duhur. Dëmshpërblimi shpesh kombinohet me qëllime të tjera kryesore të së drejtës penale dhe është i lidhur ngushtë me konceptet e së drejtës civile.⁷

⁶ Ismal Zejneli, E drejta penale, pjesa e posaçme(cikël leksionesh), Tetovë, 2007, Fq-32.

⁷ Kambovski, V., Tupančeski, N., Deanoska, A., & Misoski, B. (2008). Sentencing imposed by law, Macedonian Review for Criminal Law and Criminology, no. 2-3: 235-277.

3. Qëllimi i përgjithshëm i sanksioneve penale

Qëllimi i përgjithshëm i sanksioneve penalo-juridike është parandalimi i kryerjes së veprave penale, ndikim ndaj kryerësit në drejtimin e frikës, risocializimi ose shërimiit dhe edukimit, si dhe ndikimi ndaj kryersve të tjerë potencialë. Duke marrë parasysh se kriminaliteti është dukuri konstante, ky qëllim gjegjësisht shpie në zvogëlimin (reduktimin) e tij. Çdo sanksion ka qëllim të posaçëm : ajo është masa e detyrueshme gjithëpërfshirëse. Dënimi është sanksion preventive-retributiv dhe ka karakter të zbatueshmërisë dhe kthyeshmërisë për veprën penale, por e menduar ashtu që të arrijë qëllim special-prevetiv dhe gjeneral-preventiv. Masat alternative janë sanksione preventive-retributive; përbajnë kërcënim për dënim port ë nxituara në plan të dytë si përforcim i veprimeve speciale-preventive të masave për vëzhgim dhe trajtim të lirisë. Masat e sigurisë dhe masat edukuese janë ekskluzivisht sanksione preventive.⁸

Kufizimet ose marrja e disa të drejtave që është përmbushja e sanksionit, duhet ta godasin personalisht kryerësin e veprës penale. Individualizimi i veprës penale bashkëkohore domethën mes tjerash perjashtimin e dënimit kolektiv dhe formave të tjera kolektive të reagimit dhe përgjegjësisë për të tjetër. Koncepti i individualizimit të sanksionit është konsekuent edhe në parimin e dënimit, të përgjegjësisë individuale etj.. Megjithatë, nuk janë përjashtuar efektet e disa sanksioneve të barten edhe te të tjerët, kështu përshembull dënimin me burg e ndjejnë të gjithë anëtarët e familjes (që shpeshherë i ndjejnë pasojat e humbjet së rrogës), osë dënimi me të holla që paguan i dënuari e dëmton buxhetin familjar. Ligjvënësi duhet të llogaritë në efektet indirekte të sanksionit dhe të vazhdojë t'i reduktojë në masën më të vogël të mundur.⁹

4. Karakteristikat themelore te sanksioneve penale

Sanksionet penale janë masa të shtrëngimit të parapara me dispozita pozitive ligjore të cilat aplikohen ndaj kryerësve të veprave penale.

Sanksionet penale paraqesin njërën nga masat me të cilat shoqëria mbrohet nga kriminaliteti.

⁸ Kambovski, V., dhe Zejneli, I., (2018), E DREJTA PENALE pjesa e përgjithshme, fq 243.

⁹ Po aty.

Ato janë forma të reagimit të shtetit ndaj veprave penale të qytetarëve. Ato zakonisht aplikohen ndaj kryerësve të veprave penale me qëllim të mbrojtjes së të mirave të rëndësishme të shtetit dhe të individit.

Parashikimi dhe aplikimi i të gjitha sanksioneve penale në një shtet sipas dispozitave pozitive penale quhet sistem i sanksioneve penale.

Sanksionet penale si masa mbrojtëse cilësohen mjetet për pengimin e kriminalitetit sigurimin e rendit shoqëror nga atakimet e rrezikshme dhe kundërligjore të individëve dhe grupeve të caktuara.¹⁰

Sanksionet penale shqiptohen dhe aplikohen kundër vullnetit të kryesit dhe konsistojnë në marrjen apo kufizimin e disa të drejtave të cilat përndryshe i kanë gëzuar gjerë në momentin e kryerjes së veprës penale. Sanksionet penale që i shqiptohen kryesve të veprave penale më pak kanë karakter hakmarrës e më tepër shqiptohen më qëllim të përmirësimit.

Karakteristikat themelore të dënimit janë:¹¹

- Dënimi duhet të jetë personal
- Dënimi duhet të jetë human
- Dënimi duhet të jetë legal/legjitim
- Dënimi duhet të jetë brenda kornizave ligjore
- Dënimi duhet të jetë në përpjesëtim me peshën e veprës penale dhe me shkallën e përgjegjësisë penale
- Dënimi duhet të jetë i ndarë
- Dënimi duhet të jetë i revokueshëm(kur është shqiptuar për shkak të dëshmisë se rreme duhet të revokohet).

Republika e Maqedonisë së Veriut ka akceptuar parimet e përgjithshme për të drejtat dhe lirit themelore të njeriut dhe ka garantuar në kushtetutën e saj këto të drejta. Se këndejmi edhe në aspektin shqiptimit dhe zbatimit të sanksionit penal ka avancuar duke e humanizuar sanksionin penal për ta zhdukur karakterin hakmarrës dhe duke e ndaluar dënimin me vdekje duke e garantuar të Drejtën e njeriut për jetën.¹²

¹⁰ Ismet Salii. 2014. E drejta penale, pjesa e posaçme, Prishtinë, Fq-95.

¹¹ Vesel Latifi, 2015. Kriminalistika, Prishtinë, Fq-52.

¹² Kambovski, V., dhe Zejneli, I., (2018), E DREJTA PENALE pjesa e përgjithshme, fq 248.

5. Ndryshimet në vitet e fundit për sanksionet penale në Republikën e Maqedonisë së Veriut

Vendosja e një Kodi Penal bashkëkohor, zgjedhja dhe caktimi i një dënimi adekuat nga gjykatat penale në rrethanat e sotme shoqërore ka qenë një temë që pushtoi vëmendjen e teorisë dhe praktikës. Qasja e re paraqet një dilemë, pasi pritet që të ketë një perceptim më koherent, gjithëpërfshirës dhe njerëzor për sistemin e ndëshkimeve dhe dënimeve, me theks të veçantë në përbërësin korrigjues të një vepre penale. Padyshim, gjetja e masës së duhur dhe aplikimi i saj me sukses paraqet një sfida të madhe për çdo sistem shtetëror të dënimeve dhe dënimeve.¹³

Duke pasuruar metodat alternative të dënimit ose duke zëvendësuar dënimet kryesore me zgjidhje për të cilat besohet se ato do të aprovojnë në mënyrë më adekuate përgjigjen e një shoqërie të organizuar moderne kundër çdo kryesi, qëllimi i dëshiruar, nga pikëpamja praktike, bëhet riorientimi i qasjes nga shtypja e thjeshtë e shtetit dhe zbatimi i forcës në një transformim më të butë bazuar në drejtimin e kryesit për rivocializimin e tij dhe rimorporimin e tij në shoqëri. Sidoqoftë, nëse zgjidhjet ligjore të zgjedhura i përshtaten në mënyrë të duhur këtij qëllimi dhe nëse zgjedhja e masave që shteti përcakton me ligj është përmbushja e qëllimit, ndonjëherë është shumë e diskutueshme. Një dyshim i tillë, ose siç e karakterizonte opinioni publik në atë kohë, një shembull i diskutueshëm, përfaqësohet nga neni 38-d i Kodit Penal, i cili ofroi një mundësi alternative për shkëmbimin e dënimit me burgim deri në një vit me një fine. Ky artikull më në fund u anulua me një vendim të Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Maqedonisë, pas një debati të ashpër publik mbi këtë temë.¹⁴

Procedura për rishikimin kushtetues të artikullit në fjalë fillon me paraqitjen e një iniciative nga qytetari Joakim Iliev nga qyteti i Koçanit, pasi Kushtetuta e Maqedonisë lejon që anëtarët e publikut të drejtohen pranë Gjykatës Kushtetuese (actio popularis), për të përfaqësuar interesi i rendit publik në këtë rast interesi i nevojës për konformitetin e ligjeve dhe rregulloreve me parimet kushtetuese. Nisma deklaroi që neni 38-d nga Kodi Penal ishte në kundërshtim me nenin 9 të Kushtetutës, sepse shkelte parimin e barazisë së të gjithë qytetarëve para Kushtëzimit dhe ligjit.

¹³ Gruevska Drakulevski A. (2011-2012). Courts penal policy in the Republic of Macedonia in the period 2007-2011, *Macedonian Review for Criminal Law and Criminology*, no. 1-2: 157-197.

¹⁴ Kambovski, V., Tupančeski, N., Deanoska, A., & Misoski, B. (2008). Sentencing imposed by law, *Macedonian Review for Criminal Law and Criminology*, no. 2-3: 235-277.

Iniciatori kundërshtoi diskriminimin funksional artikullin e bërë ndaj qytetarëve që janë në gjendje më të dobët ekonomike në krahasim me ata që janë mirë dhe kanë mundësi të jenë në një pozitë të favorshme për të blerë dënimin me burgim prej një viti duke e zëvendësuar atë me një gjobë. Ndërsa liria sipas iniciatorit është një gjë më e shenjtë për çdo individ, pavarësisht nga gjinia, raca, ngjyra e lëkurës, përkatësia etnike ose shoqërore, bindjet politike apo fetare, mirëqenia ekonomike nuk duhet të bëjë ndryshime midis autorëve të krimit në asnjë rast .

Sipas nenit 38-d të Kodit Penal, i dënuari kryerës i një krimi i cili është dënuar me burgim deri në një vit, mund të kërkojë që gjykata e shkallës më të lartë t'i lejohet të paguajë gjobë në vend të burgimit, bazuar në marrjen në konsideratë të gjendjes personale të tij / saj, sjelljen pas veprës, shkallën e përgjegjësisë penale, motivet për të cilat është kryer krimi, si dhe statusin personal dhe financiar të kryesit dhe gjithashtu duke marrë parasysh tij / saj burime të tjera të të ardhurave, detyrime pasurore dhe familjare. Për më tepër, artikulli kërkonte që kjo dispozitë të mos zbatohet për recidivistët. Duke zëvendësuar dënimin me burg me gjobë, gjykata duhej të zëvendësonte çdo ditë burg me një gjobë që korrespondon me një gjobë të paracaktuar të përditshme, megjithëse numri i gjobave ditore për çdo ditë të burgut të zëvendësuar nuk mund të jetë më pak se 50 gjobë ditore . Gjoha që kishte zëvendësuar dënimin me burg nuk mund të zëvendësohet me asnjë dënim tjetër.¹⁵

Kjo zgjidhje ligjore u promovua nga Ministria e Drejtësisë, e cila e justifikoi atë në bazë të përpjekjeve dhe nevojës për të zvogëluar numrin e të dënuarve në burgjet e mbingarkuara dhe në të njëjtën kohë me mundësinë e plotësimit të buxhetit të shtetit. Megjithatë, artikulli u konsiderua i diskutueshëm edhe në kohën e prezantimit të tij. Ajo u konsiderua e diskutueshme, pasi publiku e prezantoi atë si një pronë të dhe për të pasurit. Në të njëjtën kohë, ajo u kritikua ashpër nga ekspertët që e vlerësuan atë si të rregulluar pjesërisht dhe jokushtetues, por edhe nga një numër më i lartë i partive politike, të cilat njohën në të motivet politike për lirin e të dënuarve të një partie të veçantë provniencën. Shoqata për Ligjin Penal paralajmëroi për efektet negative të kësaj dispozite, pasi ishte në kundërshtim me parimin kushtetues të ligjshmërisë. Ekspertët menduan se nëse shteti vendosi të zgjidhë çështjen në një mënyrë të tillë, atëherë ajo duhet të paracaktojë koston e një dite burgu. Në të njëjtën kohë, ekzistonte një probabilitet i lartë i pabarazisë kur aplikohet për raste të

¹⁵ Novosel, D. (2004). Appeals of the State Attorney and the defendant as a corrective to the penalties imposed, Croatian Annual of Criminal Law and Practice (Zagreb), vol. 11, No. 2: 701-750.

ngjashme, ishte caktuar vetëm minimumi 50 tarifa ditore, por numri i maksimal i ditëve nuk ishte i rregulluar.¹⁶

Qasja e Gjykatës Kushtetuese filloi nga parimi themelor i shtetit të së drejtës, i cili sipas Kushtetutës duhet të respektohet plotësisht dhe absolutisht. Pozicioni ishte që funksionimi dhe zbatimi i shtetit të së drejtës nuk mund të lërë hapësirë për ndarje as në nivelin teorik dhe praktik. Nga ky këndvështrim, Gjykata vendosi që ekzistonte dyshim i arsyeshëm në përputhje me këtë dispozitë me Kushtetutën.

Analiza e çështjes mori në konsideratë pikën që në Kapitullin e Tretë të Kodit Penal, ku përfshihet dispozita në fjalë, dy nënkapituj rregulluan dënimet në mënyrë koherente: 1) Synimet e dënimit, llojet e dënimeve dhe kushtet për ato shqiptim 2) Fiksimi i fjalisë. Me këtë, Kodi Penal ndau në mënyrë sistematike dënimet që ndryshojnë në bazë të natyrës së tyre juridike dhe efektit shtypës. Vendosja e qëllimit të dënimit në fillim të masave të dënimeve tregon dhe praktikisht konfirmon traditën e legjislacionit penal për të shprehur në mënyrë të shprehur atë që pritet nga dënimi, i cili nuk është një qëllim në vetvete, por shërben si një orientim ligjor për gjyqtarin ndërsa zgjedhjen dhe fiksimin e fjalisë.¹⁷

Sipas nenit 32 të Kodit Penal, përveç administrimit të drejtësisë, qëllimi i dënimit është: 1) parandalimi i krimeve dhe riedukimit dhe 2) ndikimi edukativ ndaj të tjerëve për të mos kryer krime.

Sipas nenit 33 paragrafi 1 i Kodit Penal, autorët e veprave penale mund të dënohen me dënimet e mëposhtme: burgim; ndalimi i kryerjes së një profesioni, veprimtarie ose detyre; ndalimi i drejtimit të një mjeti motorike; dëbimi i një të huaji nga vendi. Paragrafi 2 dhe 3 i po këtij neni, parashikojnë që dënimi me burg mund të shqiptohet vetëm si dënim parësor dhe që dënimi me gjobë mund të shqiptohet ose si parim ose dënim plotësues i shoqëruar me dënim me burg ose gjykimin me kusht me të cilin burgu përcaktohet fjali.¹⁸

Sipas nenit 40, gjykata mund të caktojë një dënim për kryesin nën kufirin e përcaktuar me ligj ose të zbatojë një dënim të lehtësuar kur: 1) ligji e përcakton

¹⁶ Bedrač, I., (2004). Statistical overview of selecting the type and severity of the punishment in the Republic of Croatia, (1979th to 1,983th, 1,993th,1,997th, 1,998th to 2,003th), Croatian Annual of Criminal Law and Practice (Zagreb), vol. 11, No. 2: 923-945.

¹⁷ Bužarovska L.G. (2014a). Problems of criminal policy in the context of communications on the criminal sanction in the Republic of Macedonia, The penal policy as an instrument of state policy on crime, Banja Luka,,: 93-104.

¹⁸ Bužarovska, L.G., (2014b). Unharmonized penal policy and its impact on sentence bargaining under the code of Criminal Procedure, Business Law - Edition of theory and practice of law,,: 147-165.

kështu; 2) nëse përcaktohet se ekzistojnë rrethana lehtësuese, të cilat tregojnë se qëllimi i ndëshkimit mund të arrihet me një senzencë të tillë.

Në nenin 41 të Kodit Penal, në të cilin përcaktohen kufijtë e zbutjes së dënimit, parashikohet që kur të ekzistojnë kushte për zbutje sipas nenit 40, gjykata të lehtësojë dënimin:

1. për një vepër penale për të cilën dënimi më i vogël është dënimi me burg dhjetë ose më shumë vjet, dënimi mund të zbutet deri në pesë vjet burg;
2. për një vepër penale për të cilën dënimi më i vogël është dënimi me burg prej tetë ose më shumë vjet, dënimi mund të zbutet deri në katër vjet burg;
3. për veprën akriminalistike për të cilën dënimi më i vogël është dënimi me burg prej pesë ose më shumë vjet, dënimi mund të zbutet deri në tre vjet burg;
4. për një vepër penale për të cilën dënimi më i vogël është një dënim me burg prej katër ose më shumë vjet, dënimi mund të zbutet deri në dy vjet burg;
5. për një vepër penale për të cilën dënimi më i vogël është dënimi me burg prej tre ose më shumë vjet, dënimi mund të zbutet deri në një vit burgim;
6. për një vepër penale për të cilën dënimi më i vogël është dënimi me burg prej një ose më shumë vitesh, dënimi mund të zbutet deri në tre muaj burgim;
7. për veprën penale të paraparë masën më të vogël të burgimit - nën një vit, dënimi mund të zbutet deri në 30 ditë burgim
8. vepra penale për të cilën caktohet dënimi me burg deri në tre vjet duke caktuar masën më të vogël, në vend të dënimit me burg, mund të dënohet me gjobë
9. për një vepër penale për të cilën është caktuar gjobë duke caktuar masën më të vogël, dënimi mund të zbutet deri në minimumin e përgjithshëm juridik

Paragrafi 2 i të njëjtit neni parashikonte që, gjersa të merrte vendimin, gjykata do të merrte nën konsideratë kosiderimin, duke zbutur masën më të ulët dhe më të lartë të dënimit të paraparë për atë vepër të veçantë penale.¹⁹

Për nga përmbajtja e artikujve të cituar, është e qartë se ligji parashikon qartë dhe në mënyrë të qartë kufijtë ligjorë në të cilat duhet të zbatohet zbutja e dënimeve. Në krahasim me nenin 38-d i cili është në pyetje, logjikisht na sjell në përfundimin se ky nen derogon nga neni 41 i Kodit Penal, duke prishur themelet e instituteve ose

¹⁹ Deanoska Trendafilova A. (2011-2012). On the specifics and trends of the traffic crime in the period 2002-2011, *Macedonian Review for Criminal Law and Criminology*, no. 1-2 /: 199-215.

parimeve të tjera të parashikuara në Ligj. Për këtë, Gjykata Kushtetuese besonte se ishte shkelur parimi i shtetit të së drejtës.²⁰

Shkenca penale-juridike, duke marrë parasysh natyrën e dënimit, të përcaktuar për një veprë të veçantë penale, vazhdimisht shtron kushte dhe kërkesa të shumta si karakteristikat e nevojshme të natyrës bashkëkohore të alternuar të dënimit. Nën ndikimin e këtyre pozicioneve, sistemi i së drejtës penale dhe legjislacioni i ligjit penal në vendet e civilizuar pruan të vendosin një gjobë e cila është me karakter të së drejtës publike, e përcaktuar, e shqiptuar dhe e zbatueshme vetëm nga një gjykatë kompetente. Për më tepër, dispozitat e cituara demonstrojnë se kuptimi i qëllimeve të parashikuara shprehimisht të dënimit është i paçmueshëm, jo vetëm për shkak të ndikimit pasues të parimit të ligjshmërisë në këtë fushë shumë domethënëse, por edhe si një element i parë i bazës fillestare për gjyqësor individualizimi. Forca e rëndësisë së veprës penale, si pikë fillestare për caktimin e dënimit përkatës, nuk shprehet vetëm përmes peshës së pasojës së veprës, por edhe përmes tërësisë së elementeve objektive dhe subjektive, nga e cila mënyra e kryerjes së veprës penale dhe faji i kryesit është veçanërisht i rëndësishëm. Këto përcaktohen qartë dhe në mënyrë të qartë nga gjykata përmes një procedure të caktuar në ligj.²¹

Në të njëjtën kohë, Gjykata konsideroi se neni në fjalë është i paqartë dhe i pasaktë, sepse nuk sqaron nëse në çështjen në fjalë ka të bëjë me zëvendësimin e dënimit me burg të shqiptuar me aktgjykim të formës së prerë, apo nëse ai mendon se çështja është akoma në proces apelimi (kuptimi i aktgjykimit nuk është akoma i formës së prerë), pas së cilës gjykata e shkallës më të lartë do të prononcohej dhe në cilën procedurë gjykata brenda kornizës ligjore të dhënë dhe duke marrë në konsideratë përgjegjësinë penale të kryesit do të vlerësojë më tej dënim për perpatatorin e veprës penale. Përfundimi i padiskutueshëm se gjyqtari është dominus litis në ndjekje, dhe është ai që pas një procedure të zhvilluar me ligj në bazë të konstatimeve gjyqësore dhe bindjes së tij, do të përcaktojë llojin e dënimit, si dhe shkallëzimin e tij të ashpër. Ndërsa e bën këtë, gjykata do të marrë parasysh të gjitha rrethanat që ndikojnë që dënimi të jetë më i lartë ose më i ulët, dhe veçanërisht: shkalla e përgjegjësisë penale, motivimi për të cilin është kryer vepra, shkalla e rrezikimit ose dëmtimi i të mbrojturve e mirë ose vlerë, rrethanat në të cilat është

²⁰ Kambovski, V., Tupančeski, N., Deanoska, A., & Misoski, B. (2008). Sentencing imposed by law, *Macedonian Review for Criminal Law and Criminology*, no. 2-3: 235-277.

²¹ Gruevska Drakulevski A. (2011-2012). Courts penal policy in the Republic of Macedonia in the period 2007-2011, *Macedonian Review for Criminal Law and Criminology*, no. 1-2: 157-197.

kryer vepra, jeta e mëparshme e kryerësit të veprës penale, rrethanat personale dhe shoqërimi i tij pas veprës, dhe veçanërisht duke marrë parasysh të gjithë ndikimin e dënimit dhe pasojat e tij mbi mundësinë dhe nevojat e rivendosja e kryesit të veprës penale. Këto janë rrethana të cilat vetëm gjykata në procedurë kontradiktore në kontakt të drejtpërdrejtë me kryesin e veprës penale mund të vendosë siguri dhe të përcaktojë bazën mbi të cilën gjyqtari mund të vendosë llojin dhe nivelin e dënimit.²²

Një argument tjetër i Gjykatës ishte se Kushtetuta gjithashtu parashikon saktësisht të drejta dhe liri themelore të përcaktuara të njeriut dhe qytetarit. Në kuadrin e lirive dhe të drejtave civile dhe politike, Kushtetuta ndër të tjera në nenin 9 paragrafi 1 përcakton që qytetarët e Republikës së Maqedonisë janë të barabartë në liritë dhe rigjet e tyre, pavarësisht nga gjinia, raca, ngjyra e lëkurës, kombëtare dhe origjina shoqërore, bindja politike dhe fetare, pasuria dhe statusi shoqëror. Paragrafi 2 thekson që qytetarët janë të barabartë para Kushtetutës dhe ligjit. Kjo dispozitë parashikon qartë që Kushtetuta nuk lejon diskriminim, domethënë pabarazi të qytetarëve në lirinë dhe të drejtat e tyre, mbi çdo bazë të përmendur në artikullin e diskutuar, përfshirë statusin e tyre shoqëror ose aftësinë ose aftësinë e mundshme të një qytetari për të "blerë" burgun e tij fjali. Meqenëse masa e rregulluar është një sanksion i një natyre materiale, duke marrë parasysh aspektin e argumentimit të iniciativës, Gjykata vendosi që neni në fjalë bën një dallim midis qytetarëve në bazë të statusit të tyre personal dhe materialit. Përkatësisht, kërkesa e zëvendësimit të dënimit me burg me gjobë mund të paraqitet nga ata kryes të cilëve u është shqiptuar dënim me burg deri në një vit, vetëm kur ata janë në gjendje ta paguajnë atë. Prandaj, autorët që janë në gjendje të mirë në këtë mënyrë, vihen në një pozitë të privuar nga ata që gjenden në një situatë të vështirë ekonomike. Prandaj, kjo shqetëson parimin e barazisë në bazë të mirëqenies ekonomike (statusit shoqëror) siç përcaktohet në nenin 9 të Kushtetutës së Maqedonisë.²³

Gjykata gjithashtu theksoi se barazia, si një vlerë themelore demokratike në çdo shoqëri, nënkupton barazinë e qytetarëve para ligjit, do të thotë që të gjithë gëzojnë mbrojtje të barabartë me ligj. Gjithmonë ekziston një nevojë e domosdoshme për barazi, pasi e kundërta prodhon padrejtësi dhe pakënaqësi themelore. Për mbrojtjen e të drejtave të njeriut, domosdoshmërisht duhet të sigurohet barazia sipas

²² Novosel, D. (2004). Appeals of the State Attorney and the defendant as a corrective to the penalties imposed, Croatian Annual of Criminal Law and Practice (Zagreb), vol. 11, No. 2: 701-750.

²³ March of Apprendi and the Intracourt Battle To Save Sentencing Reform." Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review, Vol. 40,: 539-557.

normave juridike, e cila, sipas Gjykatës, nuk sigurohet nga dispozita e diskutueshme.²⁴

Për më tepër, duke pasur parasysh specifikat e sistemit juridik maqedonas, sipas Kushtetutës (Ndryshimi XXV), një shumicë parlamentare dy e treta kërkohet për miratimin e çdo ligji që përcakton llojet e gjykatave, sferat e tyre të kompetencës, themelimin e tyre, etj. shfuqizimin, organizimin dhe përbërjen, si dhe procedurën që ndjekin. Kodi Penal, nga ana tjetër, mund të ndryshohet duke marrë vetëm shumicën e thjeshtë të votave parlamentare. Me aktin e përcaktimit të autoritetit të një gjykate të shkallës së lartë, si në rastin e artikullit në fjalë, përmes një ligji që mund të futet vetëm me marrjen e një shumice të thjeshtë dhe i cili nuk rregullon çështjet në lidhje me punën e një gjykate, Gjykata Kushtetuese gjeti një arsye më shumë pse ky nen nuk përputhet me amendamentin XXV.²⁵

Rezoluta e cila u soll për këtë rast më 22 shkurt 2006, filloi procedurën për rishikim kushtetues dhe ndaloi ekzekutimin e të gjitha akteve dhe veprimeve individuale në lidhje me këtë nen. Siç vuri në dukje teksti i Rezolutës, ndër të tjera: »Vendosja e rendit juridik shtetëror është vlerë e një civilizimi në një mënyrë që sundimi i ligjit si një nga vlerat themelore të rendit kushtetues të Republikës së Maqedonisë në të njëjtën kohë nënkupton krijimin e një urdhër në të cilin ligji paraqet një bazë të funksionimit për të gjithë dhe për të gjithë, përfshirë shtetin. «Gjykata konstatoi se me miratimin e një dispozite ligjore, me të cilën ligjvënësi shpall një dispozitë që lejon zëvendësimin e një burgu me gjobë , domethënë, i një lloji të dënimit me një tjetër, ekziston një devijim nga i gjithë koncepti i sistemit penal të rregulluar me rregullimin pozitiv juridik dhe, në këtë mënyrë, shkel parimin e shtetit të së drejtës dhe prish parimin e egalitarizmit dhe barazinë e qytetarëve para normave ligjore në fuqi. Dispozita ligjore e cila përcakton kompetencën e një gjykate më të lartë, dhe që është pjesë e një kodi që u miratua me shumicë të thjeshtë votash dhe nuk rregullon çështjet e kompetencës së gjykatave, është në kundërshtim me ndryshimin e XXV të Kushtetutës së Republikës të Maqedonisë.²⁶

²⁴ Anastasijevic, D. (2006). Organized crime in the Western Balkans. First annual conference on human security, Terrorism and Organised crime in the Western Balkan Region. HUMSEC project, Ljubljana, 23–25. 11. 2006.

²⁵ Bužarovska L.G. (2014a). Problems of criminal policy in the context of communications on the criminal sanction in the Republic of Macedonia, The penal policy as an instrument of state policy on crime, Banja Luka, : 93-104.

²⁶ Deanoska Trendafilova A. (2011-2012). On the specifics and trends of the traffic crime in the period 2002-2011, Macedonian Review for Criminal Law and Criminology, no. 1-2 /: 199-215.

Rreth një muaj e gjysmë më vonë, më 5 Prill 2006, u mor Vendimi i formës së prerë, me të cilin Gjykata Kushtetuese e Republikës së Maqedonisë anuloi nenin 38-d të Kodit Penal.

Cila ishte situata në kohën e sjelljes së Rezolutës? Deri në datat e vendimit kritik, gjykata e Apelit në Shkup vetëm mori 93 kërkesa për shkëmbimin e dënimit me burg gjobë. Nga të gjitha këto kërkesa, vetëm 11 miratuan dhe personat e dënuar u liruan pasi paguan shumat e përcaktuara. Tridhjetë e pesë raste u hodhën poshtë, sepse ato nuk plotësuan të gjitha kërkesat (si, për shembull, individët ishin recidivë). Njëzet e nëntë kërkesa shtesë u refuzuan për arsye të ndryshme të tjera. Autoritetet theksojnë se shkalla e dënimit të shkëmbyer kryesisht varet nga faktet nga rasti në rast, në mënyrë të ngjashme me rrethanat në të cilat është kryer krimi. Për krime të pavullnetshme, të cilat kanë lëndime të lehta si pasojë dhe janë bërë pa përdorimin e alkoolit, shumat për ditë burg u vlerësua në 50 euro. Në rastet kur krimet janë kryer me paramendim, ose kanë pasur rrethana të tjera rënduese, shumat mesatare për ditë burg varion nga 75 deri në 100 euro. Shumata më e ulët për këmbimin e dënimit me burg ishte 4.500 Euro, ndërsa më e larta rreth 75.000 Euro. Ndër të parat që shfrytëzuan mundësinë e zgjidhjes së re ligjore ishte ish-Drejtoresha e Kadastrës, e cila e bleu lirinë e saj për 75,000 Euro, e cila deri në atë pikë ishte shumata më e lartë e paguar në praktikë. Për më tepër, megjithëse shumata është paguar në para, nuk ka asnjë detyrim ligjor që origjina e parave të justifikohet. Në gjykatën e Apelit në Manastir tre raste u zgjidhën pozitivisht, nga 16.200 deri në 4.000 Euro.²⁷

Pasi është sjellë Rezoluta, e shoqëruar me masën e përkohshme, të tre Gjykatat e Apelit të vendit në Shkup, Manastir dhe Shtip pushuan të vendosin për kërkesat në lidhje me nenin 38-d, duke mbajtur vetëm shënime për numrin e kërkesave të paraqitura artikullin kontestues.

Cilat ishin pasojat e vendimit përfundimtar të Gjykatës? Përkundër shpresave që dispozita do të shfuqizohet, por vetëm ashtu siç vlen për çështjet e ardhshme), Gjykata me një votim unanime anuloi artikullin. Prandaj, vendimi veçoi në mënyrë retroaktive, duke anuluar kështu të gjitha veprimet juridike që rrjedhin nga neni, duke sjellë gjendjen përsëri në pikën e saj fillestare. Personat e dënuar deri në një vit burg, pas vendimit të Gjykatës, nuk mund ta blejnë lirinë e tyre me para, por e njëjta gjë është e vërtetë për të gjithë personat që e shfrytëzuan këtë mundësi në të kaluarën,

²⁷ Gruevska Drakulevski A. (2011-2012). Courts penal policy in the Republic of Macedonia in the period 2007-2011, *Macedonian Review for Criminal Law and Criminology*, no. 1-2: 157-197.

pasi duhej të ktheheshin për të vuajtur dënimin me burg, pasi gjykatat u kthyen paratë e tyre. Megjithëse vendimi nuk ishte i favorshëm për këto kategori të qytetarëve në ruajtjen e avantazhit që ata kishin sipas ligjit, publiku ishte në mënyrë domethënëse dhe shumë e përkrahë këtë vendim. Ekspertët gjithashtu ishin shumë mbështetës të vendimit, duke e parë atë të pritur dhe logjik. Nga ana tjetër, gjykatat e morën atë me rezervë, pasi detyra e tyre ishte ta zbatonin atë në praktikë.²⁸

Kryetari i Gjykatës së Apelit deklaroi se ata do të kërkojnë një pozicion se si të zbatohet Vendimi në koordinim me Gjykatën Supreme, pasi ishte e rëndësishme që gjykatat të kishin një aplikim praktik të standardizuar. Duke vlerësuar situatën, ekspertët ligjorë komentuan se e gjithë kjo trazirë mund të ishte shmangur, nëse Gjykata Supreme do të kishte reaguar në kohën e duhur dhe të parandalonte pasojat e padëshiruara duke iu drejtuar vetë Gjykatës Kushtetuese. Përkatësisht, Ligji për Gjykatat në nenin 12 ofron mundësinë që gjykata të paraqesë një iniciativë për rishikim kushtetues të konform ligjit me Kushtetutën, nëse vlerëson se legjislacioni është antikushtetues. Nëse gjykata vlerëson se një dispozitë ose një ligj nuk duhet të zbatohet bazuar në besimin që është antikushtetues, ai mund të ndalojë procedurën, t'i drejtohet çështjes Gjykatës Kushtetuese dhe të presë vendimin. Kjo lloj iniciative mund të jetë paraqitur nga çdo gjyqtar individualisht.²⁹

Duke parë nga këndvështrimi i sotëm mbi vendimin e Gjykatës nga 2005, mund të konstatohet se megjithëse anulimi i provës ishte i drejtë, ende ka probleme praktike në pritje që kanë të bëjnë me zbatimin e dënimit me burg. Është paraqitur një dilemë për efektin real të kryerjes së një dënimi me burg të shkurtër, të caktuar për individë të shumtë në krahasim me kapacitetet e shtetit dhe kostos-efektivitetin e masës. Rrethanat aktuale në Maqedoni tregojnë se çdo ditë dënimi me burg për një person kushton shteti 15-17 Euro, ndërsa në këtë shumë nuk llogariten humbjet e personit të burgosur për pagën e humbur, shpenzimet e avokatit, shpenzimet familjare, etj. Nëse një person është pa pagesë, përsëri buxheti i shtetit po paguan për çdo ditë të kaluar më parë në arrest (që në fakt stimulon praktikën e shqiptimit të dikujt fajtor, me qëllim që të shmangë që shteti të paguajë dëmshpërblime). Analizat tregojnë se dita mesatare e burgimit është më e lartë se çmimi i një dite të kaluar në spital që do të

²⁸ Horvatić, Ž. (2004). The problem of relations of criminal repression against offenders as prescribed in the law and applied by the court (legislative and judicial penal policy), Croatian Annual of Criminal Law and Practice (Zagreb), vol. 11, No. 2: 381-434.

²⁹ Matovski, N., Bužarovska L.G., & Kalajdziev, G. (2011). Criminal Procedural Law, Second changed and revised edition, Skopje. Fq-115.

thotë se shteti jep më shumë para për të burgosurit sesa për qytetarët e sëmurë. Hulumtimi tregon se në vitin buxhetor 2007, shpenzimet për të burgosur ishin 93% të buxhetit të shpenzuar për ndërtimin / rinovimin e shkollave fillore, dhe 65% që shpenzuan për ndërtimin / rinovimin e shkollave të mesme. Duke parë nga këndvështrimi i sotëm, argumenti i disa ekspertëve është se nuk duhet të shikohet gjithnjë si një masë e dëshirueshme, edhe në aspektin e kostos-përfitimit, përkundrejt masazheve alternative për të njëjtën kauzë. Sidoqoftë, përkundër këtyre problemeve ende në këmbë, nuk ka asnjë lidhje ose aprovim referencë për nenin 38-d të anuluar.³⁰

Meqenëse Republika e Maqedonisë është një kandidat për anëtarësim në BE, ka reforma të vazhdueshme në sistemin gjyqësor, të ndjekura përgjithmonë mbi baza vjetore. Raporti i Progresit të BE-së për Maqedoninë, i lëshuar më 12.10.2011, në Kapitullin 23 në lidhje me sistemin gjyqësor, vlerësoi se ka pasur përparim në fushën e gjyqësorit, pasi janë miratuar një numër ndryshimesh legislative, duke mbuluar një sërë çështjesh. Sidoqoftë, problemet thelbësore që lidhen me pavarësinë, kompetencën dhe efikasitetin ende mbeten të trajtohen në praktikë. Ndryshimet që janë bërë në kornizën ligjore të Maqedonisë u panë si përparësi kryesore e statusit të partneritetit pranues. U miratua dhe u hodh në fuqi një paketë e reformës gjyqësore, e cila konsiston në një Kod të ri të Procedurës Penale dhe ndryshime në Ligjin për Gjykatat, Ligjin për Këshillin Gjyqësor, Ligjin për Mosmarrëveshjet Administrative, Ligjin për Buxhetin e Gjykatës dhe Ligjin për Shërbimi gjyqësor, dhe ndryshimet në Ligjin për çështjet gjyqësore. Qëllimi i Kodit të ri të Procedurës Penale është përmirësimi i efikasitetit të procedurave penale duke forcuar rolin e prokurorit publik, krijimin e një policie gjyqësore, thjeshtimin e fazës së hetimit dhe prezantimin e teknikave të reja hetimore. Ai synon të përmirësojë ndjeshëm aftësinë për të trajtuar çështjet e ndërlikuara të krimit të organizuar dhe korrupsionit. Trajnimi i agjentëve të zbatimit të ligjit, prokurorëve dhe gjyqtarëve për zbatimin e dispozitave të reja ka filluar, megjithëse ekzistojnë shqetësime se aranzhimet organizative dhe institucionale për një reformë kaq të madhe nuk kanë përparuar sa duhet. Kuadri i ri do të zbatohet duke filluar nga Nëntori 2012.³¹

³⁰ Novosel, D. (2004). Appeals of the State Attorney and the defendant as a corrective to the penalties imposed, Croatian Annual of Criminal Law and Practice (Zagreb), vol. 11, No. 2: 701-750.

³¹ Deanoska Trendafilova A. (2011-2012). On the specifics and trends of the traffic crime in the period 2002-2011, Macedonian Review for Criminal Law and Criminology, no. 1-2 /: 199-215.

Sidoqoftë, raporti thekson se tani janë të nevojshme përpjekje të konsiderueshme për të forcuar cilësinë e drejtësisë, në veçanti, përmes trajnimeve të vazhdueshme dhe procedurave të rekrutimit të bazuara në merita, dhe për të mbrojtur pavarësinë e gjyqtarëve në kontekstin e procedurave të vlerësimit dhe shkarkimit. Koordinimi i mëtejshëm organizativ dhe institucional është gjithashtu i nevojshëm për të siguruar zbatimin e qetë të kornizës së re ligjore dhe strukturave të paraqitura në Kodin e Procedurës Penale. Përpjekjet e mëtutjeshme janë të nevojshme për të mbrojtur sigurinë e mandatit të gjyqtarëve, përfshirë nevojën për një legjislacion të përcaktuar qartë dhe të parashikueshëm, i cili përshkruan baza më pak të gjera dhe më precize për pushimin nga puna dhe një ekuilibër më të mirë midis procedurave disiplinore dhe të largimit nga puna. Ndryshimet e fundit në Ligjin për gjykatat nuk arritën t'i adresojnë mangësitë; në vend të kësaj, ajo shtoi arsye të tjera për pushimin nga puna të cilat mund të shkelin vendimmarrjen e pavarur.³²

Për shkak se aspekti i zbatimit të vendimeve gjyqësore për këtë çështje paraqet një problem, pas ndryshimeve legislative në vitin 2010 rreth 400,000 raste përmbarimi u transferuan nga sistemi gjyqësor në përmbaruesit profesionistë ose thjesht u mbyllën në gjysmën e dytë të 2011. Gjithashtu, rreth 37,000 urdhëra pagese ishin transferuar te noterët publik. Rreth 90,000 gjoba penale (krimi) dhe kundërvajtje tashmë janë transferuar në Zyrën e të Ardhurave Publike për përmbarim dhe 43,000 tjera u transferuan shtesë. Aktualisht janë mbi 111,000 raste të përmbarimit aktiv që trajtohen nga përmbaruesit.

Mbetet për tu parë se cili do të jetë ndikimi i këtyre ndryshimeve në gjatësinë mesatare të përgjithshme të procedurave në të gjitha nivelet. Riorganizimi i juridiksionit vetëm nuk mund të sigurojë efikasitet dhe cilësi të drejtësisë, përveç nëse shoqërohet me burime adekuate, trajnime dhe rregulla të përmirësuara procedurale për të mbështetur funksionimin e qetë të sistemit gjyqësor. Sa i përket zgjidhjes alternative të mosmarrëveshjeve, disa ligje u ndryshuan për të promovuar ndërmjetësimin në çështjet e mbrojtjes civile, penale, kundërvajtëse, të mitur dhe mbrojtës të konsumatorit dhe u përgatit një manual për trajnimin e ndërmjetësve.³³

Raporti vuri në dukje një përparim të kufizuar në lidhje me sistemin e burgjeve. U miratua një manual për mbikëqyrjen e institucioneve ndëshkimore. Një

³² Gruevska Drakulevski A. (2011-2012). Courts penal policy in the Republic of Macedonia in the period 2007-2011, *Macedonian Review for Criminal Law and Criminology*, no. 1-2: 157-197.

³³ March of Apprendi and the Intracourt Battle To Save Sentencing Reform." *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review*, Vol. 40,: 539-557.

program i trajnimit të detyrueshëm të stafit të burgjeve, përfshirë standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut, është miratuar në dhjetor 2010 dhe janë realizuar disa ngjarje trainimi. Ndërtimi dhe rehabilitimi i ambienteve të paraburgimit dhe burgjeve ka vazhduar. Krahu gjysëm i hapur i burgut Idrizovo u rinovua; megjithatë, disa pjesë të burgut mbeten nën standardet e kërkuara. Vendi nuk ka ende të hartojë një plan strategjik për të adresuar gjithëpërfshirëse sfidën e administrimit të një sistemi burgje në përputhje me standardet ndërkombëtare dhe evropiane. Kapaciteti i Drejtorisë për Ekzekutimin e Sanksioneve për të ndjekur reformën në burg duhet të forcohet.³⁴

Një rishikim i kushteve dhe rrethanave në lidhje me gjendjen e sistemit gjyqësor, shoqëruar me ndryshimin e legjislacionit që po ndodh, tregon se ka ende shumë fusha në të cilat duhet të bëhet përmirësimi. Sinergjia midis zgjidhjeve ligjore të përcaktuara me ligj dhe mundësinë e zbatimit të tyre adekuat në praktikë duhet të ecin krah për krah dhe të realizohet në mënyrë graduale. Në këtë kuptim, politikat që i referohen sistemit të ndëshkimeve pritet të zbatojnë masa të reja, inovative që synojnë drejt rizocializimit efektiv të autorëve, por nuk duhet të devijojnë nga parimet themelore të shtyllës, nën të cilat qëndron i gjithë sistemi juridik dhe politik. Neni 38-d i anuluar i cili duhej të zbatohet në mjedisin ekzistues tregon se, pavarësisht nga synimet pozitive të politikëbërësve, ndonjëherë zgjidhjet e propozuara nuk plotësojnë qëllimin thelbësor të masës. Përkundrazi, u vërtetua se masa të tilla provokojnë ndarje të thella në shoqëri, duke krijuar kundër-efekte dhe duke shkelur parimet themelore si rregulli i ligjit, barazia dhe mosdiskriminimi. Prandaj, shembuj të tillë duhet të merren si të mira ‘mësime të nxjerra’, të cilat në të ardhmen duhen shmangur.³⁵

³⁴ Deanoska Trendafilova A. (2011-2012). On the specifics and trends of the traffic crime in the period 2002-2011, *Macedonian Review for Criminal Law and Criminology*, no. 1-2 /: 199-215.

³⁵ Horvatić, Ž. (2004). The problem of relations of criminal repression against offenders as prescribed in the law and applied by the court (legislative and judicial penal policy), *Croatian Annual of Criminal Law and Practice (Zagreb)*, vol. 11, No. 2: 381-434.

KAPITULLI II:

1.Aspekte krahasimore të trafikimit të narkotikëve

Bota e sotme karakterizohet nga ndryshime të shpejta dhe dinamike që sjellin rreziqe të reja dhe shpesh të paparashikueshme dhe rreziqe për sigurinë e shteteve. Megjithëse rreziku i kërcënimeve ushtarake klasike në planin afatgjatë nuk pritet, kërcënimet jo-ushtarake janë të shumëllojshme dhe rriten me intensitet gjatë hapësirës dhe kohës. Tendenca e globalizmit në botë, megjithë avantazhet, sjell kërcënime të shkaktuara kryesisht nga zgjerimi i hendekut midis të pasurve dhe të varfërve si dhe ndërkombëtarizimi i rreziqeve të caktuara, më ekstreme nga të cilat janë terrorizmi ndërkombëtar dhe krimi i organizuar. Për më tepër, ekziston një zgjerim i migracionit të paligjshëm dhe trafikimit të drogës, armëve, njerëzve dhe materialeve strategjike. Gjithashtu, një kërcënim në rritje po vjen nga përdorimi i armëve të shkatërrimit në masë i cili është i ndaluar nga ligji ndërkombëtar.³⁶

Stabiliteti i një vendi ka një rëndësi të veçantë për forcimin e vetëdijes individuale dhe kolektive për ekzistencën dhe rëndësinë e shtetit, si dhe aftësinë e tij për të përmirësuar cilësinë e jetës së qytetarëve. Arritja e stabilitetit në një shoqëri parashikon funksionimin ligjor dhe demokratik të shtetit dhe institucioneve të tjera në një shoqëri që respekton plotësisht ligjin kombëtar dhe ndërkombëtar në mënyrë që të arrihet me sukses formësimi dhe funksionimi i shoqërisë civile, duke ruajtur respektin për sundimin e ligjit dhe duke operuar në të vërtetë shtetin në përputhje me ligjin. Shteti është i detyruar të lehtësojë funksionimin e qetë të të gjitha institucioneve në shoqëri përmes vendosjes së mbrojtjes dhe ruajtjes së sigurisë. Vetëm atëherë mund të shmangë në mënyrë efektive pasojat e veprimtarisë shkatërruese që mund të ndodhin nëse shteti nuk funksiononte siç duhet.³⁷

Me shpërbërjen e ish bllokut socialist, vendet dhe rajonet u përballën me kushte të shkatërrimit shoqëror dhe strukturave dhe institucioneve demokratike të paqëndrueshme. Këto kushte përfshijnë ngritjen e nacionalizmit ekstrem, paragjykimet etnike, racore dhe të tjera dhe ksenofobisë, të cilat manifestohen në rritjen e urrejtjes dhe përdorimit të dhunës dhe si pasojë kanë dëmtuar infrastrukturën shoqërore dhe prodhuar shumë viktima.

³⁶ Ismet Salii. 2016, E drejta penale, pjesa e përgjithshme, Prishtinë, Fq-112.

³⁷ Ismet Elezi. 2003, E drejta penale, pjesa e posaçme, Tiranë, Fq-123.

Format dhe aktivitetet që lidhen me terrorizmin ndërkombëtar, krimin e organizuar, migracionin e paligjshëm, trafikimin e drogës, armëve, njerëzve, materialeve strategjike dhe përdorimit të dyfishtë, dhe pasojat e përdorimit të mjeteve të shkatërrimit në masë bien në rreziqe dhe rreziqe për sigurinë e Republikës të Maqedonisë të renditur në Konceptin Kombëtar për Sigurinë dhe Mbrojtjen e Republikës së Maqedonisë së Veriut. Kërcënimet dhe rreziqet për integritetin territorial dhe sovranitetin e Maqedonisë zakonisht vijnë nga grupe kriminale të armatosura mirë dhe të organizuara, kryesisht nga Kosova, ku atyre u sigurohet logjistikë dhe mbështetje tjetër për veprimtari terroriste dhe aktivitete të tjera. Pra, shumë shpesh theksohet se zgjidhja e çështjes së Kosovës është një faktor kryesor i stabilitetit për Republikën e Maqedonisë.³⁸

1.1 Aspekte krahasimore me Republikën e Kosovës.

Republika e Maqedonisë ka ratifikuar të tre konventat e KB për luftën kundër krimit të abuzimit të drogës dhe trafikut të paligjshëm. Konventa e vetme për drogat narkotike (1961), Konventa për substanca psikotrope (1971) dhe Konventa e KB kundër trafikut të paligjshëm të narkotikëve dhe substancave psikotrope u ratifikuan nga Republika e Maqedonisë në 1993.

Në qershor 1999, Republika e Maqedonisë ratifikoi Konventat e Monitorimit të Këshillit të Evropës: Konventa Evropiane për Pastrimin e Parave, Kërkimin, Konfiskimin dhe Konfiskimin e të Ardhurave nga Krimi, e vitit 1990; Konventa e së Drejtës Penale për Korrupsion, e vitit 1998; Konventa Evropiane për Ndihmën e Ndërsjellë në Criminalështjet Kriminale (1957), me Protokollin shtesë të Konventës (1958); Konventa Evropiane për Ekstradimin (1957), me Protokollin shtesë të Konventës (1975), dhe Protokollin e Dytë Shtesë për Konventën (1978); Konventa për transferimin e personave të dënuar (1983), me Protokollin shtesë të Konventës (1997).³⁹

Sipas Kushtetutës, Republika e Maqedonisë respekton normat e pranuar përgjithësisht të së drejtës ndërkombëtare. Sipas nenit 118 të Kushtetutës së Republikës së Maqedonisë, të gjitha marrëveshjet ndërkombëtare të ratifikuara në

³⁸ Vesel Latifi. 2015, Kriminalistika, Prishtinë, Fq-95.

³⁹ Sahiti, Enver. 2005, "Criminal Procedure Law", Pristina, Fq-39.

përputhje me Kushtetutën janë pjesë e rendit juridik kombëtar dhe nuk mund të ndryshohen me ligj.

Legjislacioni ynë i lidhur me drogat konsiston në Ligjin për Trafikimin dhe Prodhimin e Drogave, Kodin Penal të Republikës së Maqedonisë, Ligjin për Procedurën Penale, Ligjin për kundërvajtje kundër rendit publik, Ligjin për ekzekutimin e sanksioneve, Ligjin për ilaçet , Mjekësia shëruese dhe pajisjet medicinale, Ligji për mbrojtjen e shëndetit, Ligji për kundërvajtje, Ligji për mbrojtje sociale dhe ligji i familjes.

Me futjen e Kodit Penal në vitin 1996, në Republikën e Maqedonisë u krijua një sistem racional dhe efikas i luftimit të krimit. Ligji Penal ishte në përputhje me Ligjin Penal Evropian që zbatonte standardet ekzistuese ndërkombëtare. Kodi Penal penalizon krimet që përfshijnë droga narkotike në Kapitullin 21 "Krimet kundër shëndetit të njeriut". Në këtë Kapitull, neni 215 - "Prodhimi dhe lirimi i paautorizuar për tregtimin e lëndëve narkotike, substancave psikotrope dhe pararendësve", dënon çdo person që, pa autorizim prodhon, përpunon, shet ose ofron oferta për shitje, ose që me qëllim të shitjes, mban ose transporton ose ndërmjetëson në shitjen e, ose në ndonjë mënyrë tjetër, lëshime për tregti, lëndë narkotike, substanca psikotrope dhe pararendës. Dënimi për krime të tilla është nga 1 deri në 10 vjet burgim. Nëse disa persona janë të përfshirë në kryerjen e krimit, dhe kryerësi organizon një rrjet të shitësve ose ndërmjetësve, dënimi do të jetë së paku 5 vjet burgim.⁴⁰

Kodi Penal, në nenin 216 - "Mundësimi i marrjes së lëndëve narkotike, substancave psikotrope dhe pararendësve", gjithashtu penalizon veprimtari që inkurajojnë shijimin e narkotikëve me qëllim që të shkaktojnë varësi dhe në këtë mënyrë të zgjerojnë numrin e të varurve nga droga. Për të lehtësuar marrjen e drogës është gjithashtu e dënueshme me ligj. Ofrimi i drogës për individët dhe veçanërisht për personat e mitur është një rast i zakonshëm, sepse ofron para të lehtë dhe fitime të mëdha për njerëzit që marrin pjesë në biznesin e prodhimit të paligjshëm të drogës, rafinimit dhe trafikimit.⁴¹

Sipas Ligjit Penal të Republikës së Maqedonisë, marrja e drogës vetëm nuk është një veprim i krimit dhe nuk ndëshkohet. Individët që përdorin droga narkotike penalizohen vetëm nëse gjatë veprimeve të tyre kryejnë një krim tjetër, duke qenë në

⁴⁰ Juvenile Justice Code of Republic of Kosovo, no.03&L-193Prishtiaë, 20 August 2010.

⁴¹ Criminal Code of Republic of Kosovo, no.04/L-082,Prishtina, 13 July 2012.

kohën e vetëdijshme për të kuptuar kuptimin e veprave të tyre dhe nëse nën ilaç mund të kontrollojnë veprimet e tyre. Sipas statistikave të krimit - prodhimi dhe lirimi i paautorizuar për tregtim të lëndëve narkotike dhe mundësimi i marrjes së lëndëve narkotike, është rritur në periudhën nga 1991 deri në 1997. Duke marrë parasysh rritjen e prodhimit të paligjshëm dhe trafikimit të drogave, si dhe shtrirjen e abuzimit të drogës dhe substancat psikotrope dhe pararendësit, për rezultate më efektive në luftën kundër drogave, Komisioni Ndërmintor Kombëtar për Parandalimin e Trafikimit dhe Abuzimit të Paligjshëm të Drogave ka nxjerrë një draft pune të Ligjit për Kontrollin e Prodhimit dhe Trafikimit të Substancave Psikotrope dhe Pararendësve dhe për parandalimin e ilaçeve dhe substancave psikotrope.⁴²

Ligji, praktika dhe procedurat e drogës

Në Maqedoni, posedimi i drogës për përdorim personal nuk është krim, dhe përdorimi i drogës konsiderohet kundërvajtje ndaj rendit publik dhe dënohet me gjobë. Nga ana tjetër, prodhimi, shitja, posedimi në shitje dhe mundësimi i përdorimit të drogës, të gjitha konsiderohen të jenë vepra penale. Megjithatë, në praktikë, posedimi trajtohet më shpesh brenda kornizës së Kodit Penal.

Shumica e çështjeve të lidhura me drogën në gjykata bazohen në nenin 215 "Prodhimi dhe lirimi i paautorizuar për tregtim të lëndëve narkotike dhe substancave të tjera psikotrope dhe pararendësve". Nga miratimi i Kodit Penal në 1996, e deri më tani, kjo dispozitë u zbatua vetëm në Shtator 2009, kur u shtua një paragraf i ri, duke parashikuar një dënim më pak të rëndë në rastin e veprave penale që përfshijnë sasi të vogla të drogës. Kodi Penal nuk është specifik për dallimin midis sasive të vogla dhe të mëdha, kjo është arsyeja pse zyra e Prokurorit Publik miratoi udhëzime të brendshme që rendisin nivelet e prerjes për lloje të ndryshme të drogave. Kështu, sipas zyrës së Prokurorit Publik, një sasi më e vogël konsiderohet të jetë 5 gram marihuanë, ose 2 gram heroinë ose kokainë.⁴³

Analiza e kornizës ligjore që lidhet me veprat penale të lidhura me drogën hap çështje që duhet të studiohen në mënyrë që të sigurohet zbatimi i duhur i dispozitave ekzistuese, dhe mbrojtja e shtetit të së drejtës. Gjykatat tentojnë të injorojnë përkrahimin e veprës penale në Kodin Penal, si dhe vendimin e Gjykatës Supreme që posedimi i drogës për përdorim personal nuk është vepër penale - e cila krijon një

⁴² Dreshaj, Arben, (2010), "The role and importance of the correctional services in the social reintegration of offenders", Litografia, Gjakove. Pg-53.

⁴³ Juvenile Justice Code of Republic of Kosovo, no.03&L-193Prishtinë, 20 August 2010.

nevojë për sqarimin e pozitës, në mënyrë që të sigurohet aplikimi i duhur të dispozitës që e bën qëllimin për të shitur të dënueshme. Për më tepër, ekzistojnë shenja të qarta të prirjes së gjykatave për të shqiptuar dënime më të ulëta për posedimin e marijuanës, në krahasim me heroinën ose kokainën - që sugjeron një nevojë për të bërë dallimin midis substancave në bazë të dëmit të tyre. Praktika e tillë juridike mund të jetë një bazë e mirë për aplikimin e kriterëve më të buta për dënimet në rastet e mbajtjes së marijuanës, në krahasim me substancat e tjera psikotrope.⁴⁴

Sanksionet penale për tregtinë e drogës në Republikën e Kosovës

Kosova si shumë vende të botës, kohët e fundit po përballet me probleme të shumta që vijnë si rezultat i sulmeve të veprimeve kriminale të cilësuar si krim të organizuar. Ky vend që nga pas luftës (1999) e tutje, përveç veprave të tjera të rënda penale, po përballet ndjeshëm edhe me veprat narkotike të drogës. Gjatë periudhës 2008-2013 kur është realizuar ky hulumtim disa forma të këtyre veprave penale manifestohen me një shkallë relativisht të lartë agresiviteti. Trafikimi i lëndëve narkotike është bërë një fenomen i zakonshëm duke shkaktuar neveri të qytetarëve, veçanërisht për faktin se autorët e saj, në shumicën e rasteve, ose ata mbesin të paditur, ose dënohen me dënime minimale. Këto veprime po pengojnë dhe vështirësojnë përparimin e Sundimit të Ligjit.⁴⁵

Në këtë punim shkencor janë analizuar dhe paraqitur disa elemente dhe aspekte që lidhen me trajtimin e ligjit penal të veprave penale të trafikimit narkotik. Dhe më pas janë analizuar disa të dhëna kriminologjike të këtyre veprave penale, dhe në fund janë trajtuar disa nga masat për luftimin e këtij lloji të kriminalitetit. Në këtë drejtim, përmes këtij punimi shkencor është bërë një përpjekje modeste për të rritur ndërgjegjësimin e autoriteteve kompetente dhe opinionit për një angazhim të vazhdueshëm në luftimin e veprave penale të narkotikëve.

Kuptimi dhe disa elementë të tjerë të së drejtës penale të trafikut narkotik

Kodi Penal i Republikës së Kosovës trafikimi i lëndëve narkotike, përkatësisht blerja, mbajtja, shpërndarja dhe shitja e paautorizuar e narkotikëve, substancave psikotrope dhe analoge e konsideron një vepër të rëndë penale. Për këtë vepër penale

⁴⁴ Haskuka, Mytaher (2011), ESPAD Kosovo country report 2011: The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD) in Kosovo and the Foundation Together Kosova, Prishtina, Kosovo. Pg 23-34.

⁴⁵ R7 HIV GF Program in Kosovo (2012), Progress report 3, R7 HIV GF Program in Kosovo, Pristina, Pg 25-27.

siç do të shihet më poshtë janë paraparë dënime të rënda. Kjo veprë penale është renditur në kapitullin XXIII me emrin "Vepra narkotike të drogës".⁴⁶

Sipas nenit 273 të Kodit Penal të Republikës së Kosovës me trafik narkotik nënkuptohet veprimet e kundërligjshme përmes të cilave blihen, ofrohen për blerje ose posedim të substancave narkotike, psikotrope dhe analoge për shitje dhe shpërndarje.

Në përgjithësi, veprimet përmes të cilave kryhen këto vepra penale konsistojnë në:

1. Me shumicë ose pakicë të lëndëve narkotike dhe psikotrope pa licencë dhe autorizim duke shkelur ligjin;
2. Oferta për shumicë ose pakicë të substancave narkotike dhe psikotrope pa licencë dhe autorizim dhe duke shkelur ligjin;
3. Blerja me shumicë ose pakicë e substancave narkotike dhe psikotrope pa licencë dhe autorizim dhe duke shkelur ligjin;
4. Dhënia ose marrja me shumicë ose pakicë e substancave narkotike dhe psikotrope pa licencë dhe autorizim dhe duke shkelur ligjin;
5. Shpërndarja te personat e tjerë me shumicë ose pakicë të substancave narkotike dhe psikotrope pa licencë dhe autorizim dhe duke shkelur ligjin;
6. Tregtimi, transporti, dërgesa, dërgimi dhe mirëmbajtja e shumicës ose pakicës e substancave narkotike dhe psikotrope pa licencë dhe autorizim dhe duke shkelur ligjin;
7. Importimi, eksportimi dhe kalimi i substancave narkotike dhe psikotrope jashtë vendit, pa licencë dhe autorizim dhe duke shkelur ligjin;

Objekt mbrojtës i veprave penale të drogës narkotike dhe substancave psikotrope është shëndeti i njeriut, ndërsa si kryes të saj mund të jetë çdo person që ka mbushur moshën për përgjegjësi penale dhe është përgjegjës, i cili pa licencë dhe në mënyrë të paautorizuar ndërmer një nga veprimet e lartpërmendura.⁴⁷

Trafikimi i lëndëve narkotike dhe substancat psikotrope kryhen vetëm me qëllim. Prandaj kryesi duhet të jetë i vetëdijshëm për faktin se bëhet fjalë për substanca të cilat me ligj janë shpallur ilaçe ose substanca psikotrope dhe këto substanca blen, posedon, shet, transite, importe, eksporte etj.

⁴⁶ National Anti-Drug Strategy and Action Plan for 2012–2017, approved by Government on 19 September 2012, Pg 35-42.

⁴⁷ Brisson, A., Arenliu, A. and Platais, I. (2009), psychoactive substance use in Kosovo: Rapid assessment and response report with youth, injecting drug users and prisoners, WHO, UNICEF, UNFPA, Kosovo, Pg 65-72.

Për këtë veprë penale në varësi të formës së kryerjes, parashikohet dënimi me burgim nga dy (2) deri në dymbëdhjetë (12) vjet.⁴⁸

Disa karakteristika fenomenologjike të trafikut narkotik

Trajtimi i fenomenit të trafikimit narkotik, si çdo formë tjetër e kriminalitetit, mund të bëhet në një mënyrë më gjithëpërfshirëse vetëm kur përveç elementëve të tjerë, shtjellohen edhe disa nga karakteristikat e tij fenomenologjike. Prandaj, brenda këtij punimi shkencor do të diskutohet për vëllimin, dinamikën, mënyrën e kryerjes së komisionit, pasojat dhe disa karakteristika personale të kryerësve të veprave penale të trafikut narkotik.⁴⁹

Vëllimi

Në Kosovë çështja e trafikimit narkotik të veprave penale që nga periudha e pas luftës (1999) e tutje, është shumë aktuale. Aktualiteti i kësaj çështje përcaktohet për faktin se këto vepra penale gjatë kësaj periudhe kohore janë relativisht të shpeshta. Kështu në vitin 2009 për kryerjen e kësaj veprë penale u dënuan 42 persona, ndërsa në 2013 u dënuan 131 persona.

Në vijim për qëllime të këtij punimi shkencor në një diagram të veçantë, do të paraqiten të dhënat në lidhje me numrin e personave të paditur për kryerjen e veprave penale të trafikimit narkotik, si dhe numrin e personave të dënuar në lidhje me këto vepra penale gjatë periudhës 2008 -2013.⁵⁰

2.Diferencat ligjore për shqiptimin e sanksionet penale në Republikën e Kosovës dhe Maqedonisë së Veirut

Shqiptimi i sanksioneve penale në RMV

Duke e pranuar pohimin se drejtësia efikase penale, në një pjesë, mund të sigurohet edhe përmes procedurave të cilat e mundësojnë dekriminalizimin, mos penalizimin, format alternative të ndjekjes penale dhe thjeshtësimin e procedurës penale, nevojitet të bëhet dallimi midis marrëveshjes si marrëdhënie midis kryerësit të veprës (në cilësinë e të pandehurit ose të akuzuarit dhe detyrimisht mbrojtësit të tij) dhe prokurorit publik, si paditës i autorizuar, si alternativë e procedurës penale, nga

⁴⁸ Ragip Halili. 2016, Kriminologji Prishtine, Fq-57.

⁴⁹ Family Health International (2007), 2006 Behavioural and biological surveillance (Bio-BSS) Study in Kosovo, Family Health International, Arlington, Pg 122-129.

⁵⁰ Kosovo Agency of Statistics (2013), Estimation of Kosovo population 2012, Kosovo Agency of Statistics, Pristina, Pg 99-101.

negocimi për shkak të dëmshpërblimit, e që mund të zhvillohet ndërmjet kryerësit dhe të dëmtuarit, ndërkaq të cilin e udhëheq personi i tretë i paprekur (mediatori) dhe e ka karakterin e alternativës për ndjekje.

Marrëveshja, në procedurën tonë penale në pajtim me LPP nga viti 2010, paraqet një institut tërësisht të ri gjatë procedurës, i cili është i përafërt me marrëveshjen që zbatohet në shtetet tjera, megjithatë nuk është plotësisht i njëjtë. Me këtë institut, palët-prokurori publik dhe i pandehuri, përkatësisht i akuzuari dhe mbrojtësi i tij, merren vesh për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal për dallim nga sistemet e tjerë në të cilët mund të bëjnë marrëveshje edhe për kualifikimin juridik të thelbit të veprimeve të ndërmarra penale, si dhe për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal.⁵¹

Edhe pse marrëveshja në sistemin tonë penal ka të bëjë me llojin dhe lartësinë e sanksionit penal, megjithatë nga më shumë dispozita të LPP dhe KP mund të nxjerrim si përfundim se në të vërtetë parakusht për marrëveshjen është që i pandehuri të pranojë fajin.⁵²

Ekzistojnë dallime sa u përket mundësive për dhënien e deklaratës për pranimin e fajit, përkatësisht për dhënien e pranimit në shkallë të ndryshme të veprimit pas përfundimit të procedurës hetuese. Deklarata për pranimin e fajit është parakusht për lidhjen e marrëveshjes midis palëve në fazën e vlerësimit të akuzës, por jo edhe në procedurën hetuese.⁶ Në procedurën hetuese në mënyrë të drejtpërdrejtë zbatohen dispozitat e neneve 483 – 490 të LPP, të cilat nuk kërkojnë pranim paraprak të detyrueshëm të fajit nga ana e të pandehurit. Megjithatë, krahas faktit që në mënyrë eksplicite nuk jepet pranimi i fajit në fazën e procedurës hetuese, vet fillimi i procedurës së marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal, në njëfarë mënyre, e supozon këtë.⁵³

Një “jokonsekuencë” plotësuese në lidhje me pranimin e fajit është edhe dispozita e paragrafit 1, pikës 1 të nenit 40 të Kodit Penal për zbutjen e dënimit, e cila parashikon se gjykata mund ta zbusë dënimin “kur shqipton dënim sipas propozim marrëveshjes së paraqitur për pranimin e fajit të lidhur ndërmjet prokurorit publik dhe të akuzuarit”.

⁵¹ Vllado Kambovski. 2012, E drejta penale, pjesa e posaçme, Shkup, Fq-32.

⁵² Ismail Zejneli. 2018, Delikuenca e të miturve, Tetovë, Fq-74.

⁵³ Vllado Kambovski. 2012, E drejta penale, pjesa e posaçme, Shkup, Fq-44.

Nga dispozitat e LPP pa dyshim rezulton se subjektet e negocimit për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal janë prokurori publik nga njëra anë dhe i pandehuri dhe mbrojtësi i tij nga ana tjetër. Sido që të jetë, subjektet e negocimit janë palë, ndërkaq nëse i pandehuri, përkatësisht i akuzuari ka mbrojtës (të zgjedhur apo të caktuar) në negociatat për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal merr pjesë edhe mbrojtësi i të pandehurit. Në rastin kur i pandehuri, përkatësisht i akuzuari ka mbrojtës, vet procesi i negocimit për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal, sipas rregullit, duhet të zhvillohet midis mbrojtësit dhe prokurorit, megjithatë mbrojtësi për rrjedhën dhe përmbajtjen e negocimit e ka për detyrë ta njoftojë të pandehurin. Në procedurën e negocimit për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal, e cila zhvillohet midis palëve, në këtë fazë gjykata nuk merr pjesë.

I pandehuri, para fillimit të seancës së parë dëgjimore, do të informohet edhe për të drejtën e marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal me prokurorin publik, në përputhje me nenet 489 deri 496 të Ligjit për procedurë penale.⁵⁴

Negocimi për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal mund të iniciohet nga cilado palë qoftë. Njëri nga kushtet për pranimin e marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal është ekzistimi i provave të mjaftueshme për fajin e të akuzuarit, kështu që gjatë fillimit të negociatave supozohet bindja e prokurorit publik për atë se ka në dispozicion prova të mjaftueshme për fajin e të pandehurit. Negocimi ka të bëjë me llojin dhe lartësinë e sanksioneve juridike-penale, përkatësisht sanksionet të cilat do t'i shqiptohen të pandehurit për veprën me të cilën ai ngarkohet. Atë që prokurori publik mund t'ia ofrojë të pandehurit për pranimin e fajit të tij, për veprën për të cilën ngarkohet, është shqiptimi i sanksionit më të butë i cili nuk e përjashton mundësinë e shqiptimit të dënimit nën minimumin e parashikuar ligjor. Gjatë procesit së marrëveshjes prokurori doemos duhet të lëvizë në kuadër të normave të detyrueshme të Kodit Penal për llojin dhe qëllimin e sanksionit penal, kushtet e shqiptimit të tyre, dënimet të cilat mund të shqiptohen për vepra të caktuara penale dhe për kufijtë e zbutjes së dënimeve të përcaktuara me ligj. Gjatë negocimit prokurori nuk mund të ofrojë shqiptim të dënimit për të pandehurin i cili do të ishte nën dënimin më të ulët e që për një vepër të caktuar penale mund të shqiptohet në përputhje me dispozitat për dënime më të buta nga Kodi Penal, e as që mundet të propozojë shqiptim të dënimit me kusht për vepër për të cilën kjo masë e Kodit Penal

⁵⁴ Ismet Salii. 2014E drejta penale, pjesa e posaçme, Prishtinë, Fq-134.

nuk mund të shqiptohet. Këto janë kornizat të cilat duhet t'i respektojë edhe mbrojtësi, përkatësisht i pandehuri në procedurën e marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal.⁵⁵

Qëllimi i fundit i negocimit është lidhja e marrëveshjes, aktpajtimi në formë të shkruar të cilin e përpilon prokurori, i pandehuri dhe mbrojtësi i tij. Prezenca e mbrojtësit gjatë ndërmarrjes së veprimeve procedurale në lidhje me këtë institut procedural është e obligueshme, përkatësisht i pandehuri doemos duhet të ketë mbrojtës. Pjesëmarrja e gjykatës në fazën e negocimit është përjashtuar plotësisht. Aktivitetet procedurale të gjykatës fillojnë pasi të lidhet propozimarrëveshjes në formë ligjore dhe pas paraqitjes në shqyrtim.⁵⁶

Objekt i marrëveshjes është lloji dhe lartësia e sanksionit juridikopenal, ndërsa nëse ka pëlqim nga i pandehuri, objekt i marrëveshjes mund të jetë edhe kërkesa pronësore-juridike nga i dëmtuari. Gjatë marrëveshjes mund të merren vesh edhe për shqiptimin e dënimit nën minimumin ligjor përmes zbatimit të dispozitës për zbutjen e dënimit, për shembull, shqiptim të dënimit me para në vend të dënimit me burgim ose një lloj më i butë i sanksionit juridiko-penal, për shembull, dënim me kusht në vend të dënimit me burgim ose dënimit me para. Sanksionet juridike-penale palët duhet t'i përcaktojnë në mënyrë precize, për shembull, gjashtë muaj burgim ose dënim me para me një shumë saktësisht të përcaktuar në denarë. Nëse gjatë negocimit merren në konsideratë kornizat penale të praktikës së vendosur gjyqësore, atëherë reduktohet rreziku për mospranimin e marrëveshjes nga ana e gjykatës. Prokurori mund të ofrojë dënim nën minimumin ligjor përmes zbatimit të dispozitave të Ligjit për përcaktimin e llojit dhe matjen e lartësisë së dënimit për zbutjen e dënimit ose variantin më të përshtatshëm, shqiptim të llojit më të butë të sanksionit juridiko-penal.⁵⁷

Në Kapitullin e katërt të këtij Ligji janë parashikuar dy rastetë përcaktimit të sanksionit në procedurën e negocimit për llojin dhe lartësinë e dënimit ndërmjet prokurorit publik dhe të akuzuarit në kuadër të marrëveshjes. Gjatë negocimit të prokurorit publik dhe të akuzuarit, gjatë procedurës hetuese dhe në procedurën e shkurtuar deri në paraqitjen e propozim akuzës, nuk mund të bien dakord për dënim më të vogël se 50% nga dënimi që do të shqiptohet me zbatimin e dispozitave të këtij Ligji në procedurë të rregullt gjyqësore. Gjatë negocimit të prokurorit publik dhe të

⁵⁵ Ismail Zejneli. 2007, E drejta penale, pjesa e posaçme(cikël leksionesh), Tetovë, Fq-138.

⁵⁶ Ismail Zejneli. 2018, Delikuenca e të miturve, Tetovë, Fq-59.

⁵⁷ V, Kambovski&I.Zejneli. 2018, E drejta penale, Tetovë, Fq-63.

akuzuarit në fazën e vlerësimit të aktakuzës, nuk mund të bien dakord për dënim më të ulët se 60% nga dënimi që do të shqiptohet me zbatimin e dispozitave të këtij Ligji në procedurë të rregullt gjyqësore. Së këtejmi, gjatë veprimit të këtillë, prokurori publik, i akuzuari dhe mbrojtësi i tij duhet ta kalojnë procesin e përcaktimit të dënimit që do ta bëjë gjykata gjatë seancës kryesore, e që nënkupton edhe plotësim të fletëve të punës, të cilat janë pjesë përbërëse të Ligjit, në mënyrë që të mundën me një probabilitet më të madh ta parashikojnë sanksionin, i cili i është shqiptuar të akuzuarit në seancën kryesore dhe në mënyrë përkatëse ta shfrytëzojnë mundësinë që ua ofron Ligji për përcaktimin e llojit dhe matjen e lartësisë së dënimit për zvogëlimin e dënimit gjatë negociimit.⁵⁸

Objekt i marrëveshjes mund të jenë edhe masat e sigurisë të cilat paraqesin një nga sanksionet juridike-penale të përcaktuara me Ligjin material penal. Gjithsesi se palët dhe mbrojtësi gjatë përpilimit të ujdisë duhet t'i respektojnë dispozitat juridike-materiale, përkatësisht të lëvizin në kornizat e Kodit Penal dhe Ligjit për përcaktimin e llojit dhe matjen e lartësisë së dënimit. Siç theksuam paraprakisht, nuk mund të dakordohen për dënim ose për sanksion tjetër juridiko-penal i cili nuk është parashikuar me Kodin Penal ose i cili nuk mund të shqiptohet me zbatimin e dispozitave ligjore për zbutjen e dënimit. Propozim-marrëveshja e këtillë duhet të shpallet si e paligjshme, në kundërshtim me parimet e ligjshmërisë dhe në kundërshtim me interesin publik. Nëse objekt i marrëveshjes është e tërë akuza, vetëm atëherë shmanget procedura e rregullt penale e cila kalon në të gjitha fazat e procedurës penale.

Propozim-marrëveshja duhet t'i përmbajë elementet si vijojnë:

- të dhëna për pjesëmarrësit e procedurës: prokurori publik, i pandehuri dhe mbrojtësi i tij;
- përshkrimi dhe kualifikimi ligjor i veprave penale. Nëse procedura zhvillohet për më shumë vepra penale, atëherë marrëveshja nuk është e domosdoshme t'u referohet të gjithave, por mund të lidhet edhe për një pjesë të veprave penale;
- sanksioni i propozuar penal sipas llojit dhe lartësisë. Këtu bën pjesë dënimi kryesor, dënimi sekondar, masat e sigurisë, masat alternative dhe masa të tjera të parashikuara me Kodin Penal;

Shqiptimi i sanksioneve penale në RK

⁵⁸ Ismet Salii. 2016, E drejta penale, pjesa e përgjithshme, Prishtinë, Fq-23.

Në Kodin Penal të Kosovës, sanksionet penale dhe masat e trajtimit të detyrueshëm që mund të u shqiptohen kryerësve të veprave penale janë paraparë në nenin 4 (Kodi Penal i Republikës së Kosovës, nr.04/L-082)⁵⁹

Sipas këtij kodi sanksionet penale janë :

- Dënimet kryesore,
- Dënimet alternative,
- Dënimet plotësuese dhe
- Vërejtja gjyqësore

Ndërsa masat e trajtimit të detyrueshëm, të cilat mund ti shqiptohen kryesit që nuk është penalisht i përgjegjshëm ose i varur nga droga, alkooli, janë:

- Trajtimi i detyrueshëm psikiatrik me ndalim në institucionin e kujdesit shëndetësor,
- Trajtimi i detyrueshëm psikiatrik në liri, dhe
- Trajtimi me rehabilitim të detyrueshëm të personave të varur nga droga apo alkooli.
- Ky kod në nenin 41, përcakton edhe qëllimin e dënimit. Sipas kësaj dispozite ligjore qëllimet e dënimit janë:
- Të parandalojë kryesin nga kryerja e veprave penale në të ardhmen dhe të bëjë rehabilitimin e tij,
- Të parandaloj personat tjerë nga kryerja e veprave penale,
- Të bëjë kompensimin e viktimave ose të komunitetit për humbjet ose dëmet e shkaktuara nga vepra penale, dhe
- Të shprehë gjykimin shoqëror për veprën penale, ngritjen e moralit dhe forcimin e detyrimit për respektimin e ligjit.⁶⁰

Mirëpo duhet theksuar se Kodi i Ri Penal i Kosovës, i cili është në zbatim që nga fillimi i vitit 2013, nuk i përfshinë sanksionet penale për të mitur. Sanksionet penale për të mitur janë të përcaktuara dhe rregulluara me Kodin e Drejtësisë për të mitur (Kodi i Drejtësisë për të mitur të Kosovës, nr. 03&L-193). Ky Kod i cili ka hyrë në fuqi në fillim të vitit 2013, në dispozitat e veta për saksonet penale dhe qëllimin e dënimit ka pësuar ndryshime dhe janë paraparë plotësime dhe risi krahasuar me kodin e mëparshëm. Në nenin 42 të këtij kodi ku parashihen llojet e dënimeve, në dënimet kryesore kemi dënimin me burgim të përjetshëm si dënim i ri i cili në Kodet e

⁵⁹ Ismet Saliu. 2014, E drejta penale, pjesa e posaçme, Prishtinë, Fq-121.

⁶⁰ Po aty.

mëparshme nuk ka ekzistuar. Në kuadër të llojeve të dënimeve të reja Kodi Penal i Kosovës në nenin 49 të tij parasheh dënime alternative. Tashmë objekt i trajtimit të këtij Kodi janë edhe dënime alternative si dhe organet të cilat merren me mbikëqyrjen e tyre. Sipas Legjislacionit Penal të Kosovës, sanksionet penale kanë ndryshuar në masë të konsideruar në krahasim me Legjislacionin e mëparshëm që aplikohet në Kosovë. Kodi i ri Penal ka paraparë risi dënime të reja që nuk ekzistonin më parë. Po ashtu në këtë Kod risi është edhe fakti që sanksionet penale ndaj të miturve rregullohen me Kodin e Drejtësisë për të Mitur e jo me Kodin Penal të Kosovës.⁶¹

Sipas legjislacionit të ri penal në Kosovë, sanksionet penale në tërësi e në veçanti dënime kanë pësuar ndryshime të mëdha, krahasuar me legjislacionin penal të mëparshëm i cili aplikohet në Kosovë. Në legjislacionin e ri penal të Kosovës janë paraparë disa risi. Me këtë legjislacion parashihen dënime të reja, të cilat nuk kanë ekzistuar më parë, por ka edhe të tilla të cilat janë ndryshuar sa i përket emërimit. Më parë, në Legjislacionin penal të Krahinës Socialiste Autonome të Kosovës, kur kjo ishte pjesë konstituive e federatës Jugosllave ka ekzistuar dënimi maksimal gjerë në 25 vite dhe dënime me vdekje, për vepra të rënda penale (Ligji penal i KSAK, 1974) Me supremimin e autonomisë së Kosovës nga ana e Serbisë në vitin 1989, tani zbatoheshin ligjet e Serbisë e jo të Kosovës. Pas luftës së vitit 1999, në Kosovë kemi administrimin ndërkombëtar UNMIK, sipas Rezolutës së Këshillit të Sigurimit 1244, dhe zbatoheshin ligjet e aplikueshme në Kosovë, të periudhës së autonomisë së Kosovës si dhe disa ligje Jugosllave. Staf i ndërkombëtar nxjerrur rregullorë të reja për rregullimin e infrastrukturës ligjore në Kosovë. Pas aprovimit të Kushtetutës së Kosovës në vitin 2008, në përputhje me këtë u paraqit edhe nevoja për ndryshimin, plotësimin e legjislacionit ekzistues si dhe nxjerrjen e ligjeve të reja. Kodi i ri penal i Kosovës si risi parasheh dënimin me burgim të përjetshëm (Kodi Penal i Republikës së Kosovës, Nr. 04&L-82) si dhe dënimin me burgim jo ma pak se 30 ditë dhe jo më shumë se 25 vjet. Po ashtu risi në Kodin penal të Republikës së Kosovës janë paraparë dënime alternative (Kodi Penal i Republikës së Kosovës, Neni 49) si dhe dënime plotësuese (Kodi Penal i Republikës së Kosovës, Neni 52 Kodi i ri penal i Kosovës tani nuk i rregullon sanksionet penale për të mitur, çka kjo është një risi, pasi këtë fushë penale ndaj të miturve e rregullon Kodi i drejtësisë për të mitur të Kosovës

⁶¹ Po aty.

(Kodi I Drejtësisë për të mitur të Kosovës, Prishtinë, nr. 03/L-193) me të cilin përcaktohen rregullat mbi ekzekutimin e sanksioneve penale për të mitur.⁶²

Dënimet kryesore janë përcaktuar në mënyrë të qartë dhe konkrete në nenin 43 të kodit penal të Kosovës, e këto janë:

- Dënimi me burgim të përjetshëm,
- Dënimi me burgim, dhe
- Dënimi me gjobë

3. Strategjia e zhvillimit të kornizës ligjore e sanksionet penale në Maqedonisë së Veriut dhe Republikën e Kosovës

Reformat në sistemin juridik dhe kriminal janë prioritet politik, juridik dhe shoqëror sot për Republikën e Maqedonisë së Veriut dhe Republikën e Kosovës. Gjendja e gjyqësorit është thelbësore për diskutimet politike dhe ekspertët dhe është pengesa kryesore për integrimin në BE dhe NATO. Megjithë pranimin e paradigmave teorike bashkëkohore siç janë liritë themelore dhe të drejtat e njeriut dhe civilët dhe sundimi i ligjit, sistemi juridik dhe penal është në një gjendje krize të përhershme. Kriza nuk sjell vetëm procedura të zgjatura dhe joefikase gjyqësore, por artikulon gjithashtu një mungesë të përgjithshme të besimit në cilësinë dhe parashikueshmërinë e gjyqësorit, gjë që shkakton erozion të gjithë rendit juridik. Ndjesia e krizës forcohet më tej nga paaftësia e gjyqësorit për të përballuar problemet tipike kalimtare në pesëmbëdhjetë vitet e fundit, siç janë: korrupsioni, krimi i organizuar, sigurimi i sigurisë juridike dhe mbrojtja e të drejtave dhe lirive të njeriut.⁶³

Tani kërkojmë një procedurë moderne penale, e cila do të respektonte të drejtat dhe liritë e njeriut, por gjithashtu do të ishte efikase. Kjo nuk do të thotë të kërkojmë institute të reja specifike procedurale, të cilat janë pikat kritike të modelit ekzistues, por rimendim i themeleve të procedurës penale, si dhe objektivave, vlerave, llojit dhe strukturës së tij. Asnjë reformë e gjerë, sistemike nuk është përpjekur deri më tani në Republikën e Maqedonisë së Veriut dhe Republikës së Kosovës. Sistemi ekzistues kontinental është rregulluar duke krijuar të drejta dhe liri themelore, të cilat erdhën si një detyrim ndërkombëtar.

⁶² Ismet Salii. 2016, E drejta penale, pjesa e përgjithshme, Prishtinë, Fq-142.

⁶³ Kosovo 2011, Ministry of Health/GFATM funded Program in Kosovo, Pristine. National Anti-Drug Strategy and Action Plan 2009-2012, Pg 38-42.

4.Përgjegjësia penale e kryerësit

Me novelën e KPRMV-së, nga viti 2009, është zhvilluar koncepti i përgjegjësise së supozuar të personave juridike për dy kategori të veprave penale: personave përgjegjës dhe për të punësuarit në personi juridik (n.28-a). Personi juridik përgjigjet, në rastet e parapara në pjesën e posaçme të KPRMV-së për veprat e kryera penale nga personi përgjegjës, në emër, për llogari ose në dobi të personit juridik (n.28-a,p.1). Përgjegjësia e supozuar e personit juridik në këtë rast, bazohet në teorinë e indentifikimit (alter ago): vepra e personit përgjegjës është edhe vepër e personit juridik.⁶⁴

Personi përgjegjës përgjigjet për veprën e kryer nën këto kushtë: e para që në pjesën e posaçme të KP, për veprën e kryer të jetë përcaktuar përgjegjësi për personin juridik. Përgjegjësi e tillë në pjesën e posaçme është paraparë për më shumë inkriminime, si (fshehja e tatimit, dhënie e rishfetit, etj.) E dyta vepra penale të jetë e kryer nga personi përgjegjës në personin juridik. Statusi i kryerësit si person përgjegjës përcaktohet në çdo rast konkret, në bazë të rregullave ligjore (ligji për tregti shoqërore), aktet e përgjithshme të personave juridike dhe definimi ligjor i nocionit të tillë(n.122). E treta vepra penale duhet të jetë e kryer në emër, për llogari ose në dobi të personit juridik. Me përmbushjen e kësaj kërkesë krijohet një marrëdhënie objektive midis veprimit të personit përgjegjës dhe interesit të personit juridik. Vepra kryhet në emër të personit juridik kur kryesrësi vepron si përfaqësues i interesave të tij, për llogari të tij në rastet kur personi juridik tërheq konsekuenca juridike dhe materiale (pozitive ose negative) nga veprimi i personit përgjegjës, apo në llogari të tij, në rastet kur personi juridik drejtëpërdrejt apo në mënyrë indirekte nxjerr përfitime materiale apo përfitime të tjera si: (benificione, rregullimin e statusit etj..)⁶⁵

5.Aftësia për faj

I aftë për faj është kryerësi që është i përgjegjshëm gjatë kohës së kryerjes së veprës penale. Përgjegjshmëria është një ndër elementet themelore të fajit. Për dallim nga përgjegjshmëria objective, në aspekt subjektiv vepra mund ti ngarkohet kryerësit vetëm nëse ai është në përgjithësi i aftë të krijojë ndaj saj raport të caktuar

⁶⁴ Kambovski, V., dhe Zejneli, I., (2018), E DREJTA PENALE pjesa e përgjithshme, fq 355-356.

⁶⁵ Po aty.

psikologjik, respektivisht ta ndërtojë vullnetin e tij në pajtimin me kërkesat për respektimin e të mirave juridike të mbrojtura. *Impossibillum nulla obligation est*. Mirëpo ndaj personit i cili nuk ka aparat psikik stabil (të rregullt), dhe nuk mund të jetë i përgjegjshëm për atë që vepron, apo nuk mund të udhëheqë me veprimet e tij në përputhje me ndërgjegjësinë për rëndësinë e tyre sociale nuk mund t'i dërgohet asfarë qortim i bazuar social – etik.⁶⁶

Aftësinë për faj, ligji fillimisht e lidh me moshën e kryerësit në kohën e kryerjes së veprës penale. Ndaj personave, që në kohën e kryerjes së veprës penale nuk i kanë mbushur katërmbëdhjetë vjet (fëmijë), nuk mund të zbatohen sanksione penale – juridik. Sipas kësaj, fëmijët janë të drejtës penale dhe për ta vlen supozimi i parrënueshëm se nuk mund të jetë të aftë për faj.⁶⁷

Ndaj kryerësve të rritur, ligji nisat nga supozimi: për çdokënd supozohet se është i përgjegjshëm, dhe njëkohësisht i aftë për faj. Me vet faktin se ka identitet personal i cili e shpreh personalitetin e tij, secili njeri ka potencial psikik për autodeterminim dhe sjellje në pajtim me kërkesat e shoqërisë. Flitet për supozim të verifikuar empirikisht: në veprimet e tyre në rrugë, në vendin e punës, në fakultet etj... njerëzit në rastet e shumta sillen “normal” që domethënë në pajtim me normal që vlej në ato situatë. Qasja antropologjike pozitiviste e cila nisat nga supozimi i kundërt- se çdo kryerës është papërgjeshëm , është larg prezantimit të dyshimeve shkencërisht të verifikuara që do të shpinin kah lëshimi i aftësisë së supozuar për faj.

Qortimi i cili i dërgohet kryerësit, gjithmonë si objekt të tij ka raportin psikologjik të kryerësit ndaj veprës. Si element i fajit, përgjegjësia domosdo duhet të vlerësohet si aftësi konkrete për faj. Është e mundshme, kryerësi të ndodhet në nivelin e aftësisë së të tjerëve në vetpërcaktimin e vetëdijshëm dhe veprimin e lirë, ashtu që për shkak të situatave të caktuara bio-psikologjike të personalitetit, të mos mund të kuptojë rëndësinë e veprës së tij dhe të mos mund të udhëheqë me veprimet e tij. Disa kode të vjetra potencojnë se: për secilin supozohet se është i përgjegjshëm deri sa nuk dëmtohet e kundërta.⁶⁸

⁶⁶ Kambovski, V., dhe Zejneli, I., (2018), E DREJTA PENALE pjesa e përgjithshme, fq 282.

⁶⁷ Kambovski, V., dhe Zejneli, I., (2018), E DREJTA PENALE pjesa e përgjithshme, fq 283.

⁶⁸ Po aty.

6. Pasojat juridike nga gjykimi

Pasojat kolaterale të dënimit penal janë dënimet shtesë të shtetit civil, të përcaktuara me statut, që bashkojnë me dënime penale. Ato nuk janë pjesë e pasojave të drejtpërdrejta të dënimit penal, të tilla si burgu, gjobat ose prova. Ato janë veprimet e mëtejshme civile nga shteti që janë shkaktuar si pasojë e dënimit.

Sistemi i drejtësisë penale zbaton ligjin penal për të pandehurit që akuzohen se kanë kryer një krim. Nëse i pandehuri shpallet fajtor ose pranohet fajtor, autoriteti i dënimit (zakonisht gjyqtari) shqipton një dënim. Fjalja është pasojë e drejtpërdrejtë e dënimit.

Kjo fjali mund të marrë shumë forma, duke përfshirë humbjen e privilegjeve (p.sh. ngarje), arrest shtëpie, shërbim në komunitet, provë, gjobëvënie dhe burgim. Në mënyrë kolektive, këto pasoja të krimit janë referuar si pasoja të drejtpërdrejta - ato të destinuara nga gjykatësi, dhe shpesh mandatohen të paktën pjesërisht nga një ligj ose statut në fuqi.⁶⁹

Sidoqoftë, përtej kushteve të fjalisë, i pandehuri mund të provojë veprime shtesë shtetërore, të cilat konsiderohen nga shteti si pasoja kolaterale, siç janë: heqja e licencës (në disa vende kjo mund të përmbushet veçmas), mosvendosja e kredive për arsim (për tarifat e drogës në Shtetet e Bashkuara), humbja e një licence profesionale, ose dëbimi nga banesat publike. Këto pasoja nuk imponohen drejtpërdrejt nga gjykatësi dhe janë përtej kushteve të një dënimi vetë për krimin aktual. Përkundrazi, ato janë veprime të shtetit civil dhe quhen pasoja kolaterali. Në shumicën e juridiksioneve, të akuzuarit për një krim mund të shkaktojnë veprime civile shtetërore në formën e një hetimi për të përcaktuar nëse akuzat shkaktajnë statutet civile që i bashkohen akuzave penale. Një shembull do të ishte akuza penale që mund të shkaktojë dëbimin, ose heqjen e licencës profesionale, siç është licenca mjekësore, infermierie ose farmacisti. Të qenurit subjekt i pasojave të kolateralit është quajtur një formë e vdekjes civile.⁷⁰

Pasojat e kolateralit të dënimit penal nuk janë të njëjta me pasojat shoqërore të dënimit. Pasojat sociale përfshijnë humbjen e një pune dhe stigmën sociale. Këto efekte sociale të akuzave penale (pavarësisht nëse ato çojnë në dënime) mund të

⁶⁹ Ismail Zejnli. 2007, E drejta penale, pjesa e posaçme (cikël leksionesh), Tetovë, Fq-97.

⁷⁰ Vllado Kambovski. 2012, E drejta penale, pjesa e posaçme, Shkup, Fq-131.

lindin në vendet ku arrestimet dhe proceset ligjore janë çështje me rekord publik, duke shpërndarë kështu informacionin për ngjarjen në publik në dëm të të akuzuarit.⁷¹

⁷¹ Ismail Zejneli, 2018. Delikuenca e të miturve, Tetovë, Fq-27.

KAPITULLI III

1. Nocioni i veprës penale trafikimi me narkotikë

Ndryshime të rëndësishme janë bërë vitet e fundit për të harmonizuar legjislacionin me direktivat e Bashkimit Evropian (BE). Në fushën e drogës, u bënë ndryshime të rëndësishme në dënimet e shqiptuara për veprat penale të listuara më poshtë. Ligji për Procedurën Penale përcakton:⁷²

Prodhimi dhe shitja e paautorizuar e drogave narkotike, substancave psikotrope dhe pararendësve, neni 215

- (1) Një person i cili pa autorizim prodhon, përpunon, shet ose ofron për shitje ose për blerje, mban ose transmeton ose ndërmjetëson në shitje ose blerje ose në mënyrë të kundërt qarkullon lëndë narkotike, substanca psikotrope dhe pararendësit, në mënyrë të kundërt, e paautorizuar, dënohet me burgim prej tre deri në 10 vjet.
- (2) Nëse vepra penale nga paragrafi (1) i këtij neni ka të bëjë me sasi më të vogla të narkotikëve, substancave psikotrope dhe pararendësve, kjo dënohet me burgim nga gjashtë muaj deri në tre vjet.
- (3) Nëse vepra penale nga paragrafi (1) është kryer nga disa persona, ose kryesi i këtij krimi është pjesë e një rrjeti të organizuar të shitësve ose agjentëve, kjo dënohet me burgim të paktën pesë vjet.
- (4) Një person i cili, pa autorizim, blen, ndërmjetëson ose jep pajisje për përdorim, materiale ose substanca që dihet se janë të destinuara për prodhimin e drogave narkotike, substancave psikotrope dhe pararendësve, dënohet me burgim nga një deri në pesë vjet.⁷³
- (5) Kryerësi i veprave penale nga paragrafi (2), përveç organizatorit, i cili zbulon aktin ose kontribuon në zbulimin e tij, do të ishte i liruar nga dënimi.
- (6) Nëse krimi është kryer nga një person juridik, ato dënohen me gjobë.
- (7) Droga narkotike, substancat psikotrope dhe pararendësit, si dhe objektet e luajtshme ose të paluajtshme që përdoren për bërjen, transmetimin dhe shpërndarjen e tyre, do të konfiskohen.

⁷² Ragip Halili. 2016, Kriminologji Prishtine, Fq-85.

⁷³ Ismail Zejneli. 2018, Delikuenca e të miturve, Tetovë, Fq-124.

2. Klasifikimi dhe llojet e narkotikeve

Droga kategorizohet në mënyra të ndryshme. Në industrinë farmaceutike, ilaçet grupohen sipas aktivitetit të tyre kimik ose kushteve që trajtojnë. Ka shumë arsye për të klasifikuar ilaçet, duke filluar nga të kuptuarit e dobisë së llojeve të veçanta të ilaçeve e deri te formulimi i planeve të trajtimit bazuar në ilaçe të ngjashme kimikisht. Në botën e përdorimit të paligjshëm dhe abuzimit të drogës, në thelb ekzistojnë 7 lloje të ndryshme të drogave. Secili ka grupin e vet të karakteristikave, efekteve, rreziqeve dhe efekteve anësore.⁷⁴

Kategoritë e drogës përfshijnë si më poshtë:

- Stimulant
- Depresive
- Haluçinogjene
- Dissociatives
- Opiate
- Ilaç që merret me thithje
- Kanabisi

3.1 Kontrabanda me narkotik

Tregtia e paligjshme e drogës ose trafiku i drogës është një treg global i zi i dedikuar për kultivimin, prodhimin, shpërndarjen dhe shitjen e barnave që janë subjekt i ligjeve të ndalimit të drogës. Shumica e juridiksioneve ndalojnë tregtinë, përveç licencës, për shumë lloje të drogave përmes përdorimit të ligjeve për ndalimin e drogës.⁷⁵

Pasi trafikimi i organizuar gjen një terren të përshtatshëm brenda një vendi ose rajoni, ai rritet me shpejtësi dhe paraqet një rrezik për stabilitetin strategjik dhe të ardhmen e vendit. Pasi të jetë krijuar, trafiku i rrjetit shoqërohet me organizata të tjera ekzistuese kriminale që mbajnë sfera të tjera të ndikimit në tregun kriminal, të tilla si terrorizmi, njerëzimi, trafiku i drogës dhe armëve.

Kur bëhet fjalë për çështje që prekin sigurinë dhe demokratizimin në demokracitë në tranzicion, ato zënë një vend kryesor në krimin e organizuar dhe

⁷⁴ Ismet Saliu. 2016, E drejta penale, pjesa e përgjithshme, Prishtinë, Fq-69.

⁷⁵ Ismet Saliu. 2014, E drejta penale, pjesa e posaçme, Prishtinë, 146.

korupsionin. Ekspertë të shumtë kanë njohur lidhjen në rritje midis llojeve të ndryshme të trafikimit dhe krimit të organizuar. Edhe në situatat kur grupet kriminale nuk janë drejtpërdrejt përgjegjës për trafikimin jashtë vendit, ato shpesh ofrojnë dhe mbrojnë operacione. Përfshirja e "Mafies" rrit ndjeshëm rrezikun dhe sfidat për ata që janë të gatshëm të kapen në dore të trafikimit, por gjithashtu rrit çmimin që duhet të paguani, dhe çmimin që duhet të paguhet nga shoqëria nëse lejohen këto praktika. vazhdojnë.⁷⁶

Çështja e dytë e rëndësishme në lidhje me sigurinë është trafikimi në zonat pas konfliktit. Zhvendosja politike, sociale dhe ekonomike, siç u tha më parë, e plotësuar nga prani të shumta ndërkombëtare ndihmuan në Bosnje dhe Hercegovinë për të krijuar kushte ku lulëzon trafikimi i paligjshëm. Kosova është një rrezik dhe sfidë e ngjashme. Disa shtete anëtare dhe OJQ për të mos "përsëritur Bosnjen" i kërkuan OSBE-së, si pjesë e rolit të tij më të gjerë në Paktin e Stabilitetit, të ballafaqohet me trafikimin e qenieve njerëzore në Kosovë.

Çështja e trafikimit merr përmasa të mëdha në zonën e Evropës Juglindore (Ballkan). Ndër arsytet që Ballkani është një rast referimi i trafikimit të qenieve njerëzore është një përparim nga një gjendje konflikti, përmes situatës pas konfliktit dhe tani kalimi në këto vende drejt demokracisë.

Faktorët e mëposhtëm janë identifikuar si shkaqet më të zakonshme të trafikimit të paligjshëm në Evropën Juglindore:

1. Kalimi në një ekonomi të tregut të lirë
2. Hapja e kufijve
3. Zhvillimi i "tregut të zi"
4. Luftërat në ish-Jugosllavi⁷⁷

Trafikimi i qenieve njerëzore, drogës dhe armëve është një fenomen jashtëzakonisht i rëndësishëm dhe ai duhet të merret në konsideratë, pasi ai ka potencialin për të minuar dhe shkatërruar procesin e demokratizimit, sistemin e vlerave të shtetit dhe konceptin e të drejtave të njeriut, për të minuar përpjekjet për të reformimi i institucioneve për të inkurajuar korupsionin dhe kërcënimet ndaj procesit të paqes dhe forcimin e sundimit të ligjit dhe funksionimin e qetë të ligjit shtetëror.⁷⁸

⁷⁶ Vlado Kambovski & Ismail Zejneli. 2018, E drejta penale, Tetovë. Fq-58.

⁷⁷ Vllado Kambovski. 2012, E drejta penale, pjesa e posaçme, Shkup. Fq-159.

⁷⁸ Ismail Zejneli. 2007, E drejta penale, pjesa e posaçme(cikël leksionesh), Tetovë. Fq-178.

3.2 Prodhimi ilegal dhe kontrabanda e narkotikëve

Barnat (ilaçet) narkotike janë një grup i barnave farmakologjike që veprojnë kryesisht në sistemin nervor qendror dhe shkaktojnë hutimin e hyrjes në trup, i cili mund të çojë në qetësim ose ndjesi narkotike. Termi narkotik është vdekja e një mjeku galen dhe shoqërohet me anomalitë që shkaktojnë ndjesi dhe siklet dhe / ose prodhojnë një sistem mpirjeje, ndjesi shpimi gjilpërash ose paralizë të butë. Zhvendosja galenike e rrënjës së mandrake dhe opiumit si përfaqësuesit kryesorë të narkotikëve.⁷⁹

Në kontekstin politik dhe frojdian, termi narkotik mbulon një gamë të gjerë të substancave të ndryshme, përdorimi ose ngacmimi i të cilave është plotësisht i kriminalizuar ose i rregulluar rreptësisht. Për sa i përket vetive dhe aftësive shqisore, të cilat nuk janë vetëm ilaçe nga pikëpamja farmakologjike, ato nuk shkaktojnë narkozë, për shembull stimuluesit. Një gamë e tekstileve bimore dhe produkteve teknike të tilla si tato (e parregulluar), alkooli (e parregulluar), kanabisi, kokaina, opiumi dhe derivatet e tij, duke përfshirë pantopon, morfinë, heroinë, kodeinë, dhe të gjitha ilaçet e tjera, do të thotë (veronol, luminal, barbamyli dhe prodhim tjetër i acidit barbiturik).⁸⁰

Përkundër praktikës së ligjit të tezave dhe miteve popullore, shumë teza janë teknikisht jo narkotike. Kështu, për shembull kanabisi, LSD dhe ilaçet e tjera psikhedelike, kimikatet nuk i përkasin të njëjtit grup lëndësh narkotike dhe efekte teknike. Sidoqoftë, steroidet e thithur nuk frenojnë efektet narkotike.

Për shkak të politikës së mbingarkesës dhe "luftës kundër drogës" dhe një seri shifrash zyrtare negative me termin "narkotik", mjekët kanë filluar të përdorin përkufizimin më të saktë të "analgjezikut opioid" për vetitë e tyre narkotike.

Prill 2004 Legjislatori i Maqedonisë së Veriut hoqi të drejtën për një "dozë personale" të nevojtarëve të paligjshëm të narkotikëve dhe pas kësaj dëbimi i sasive të mëdha të narkotikëve u zbatua në 2011 ka të drejtë të kërkojë për përdorim personal deri në 15 g marijuanë, deri në 4 pilula ekstazie, 2 g amfetaminë e kështu me radhë ka një dozë mjaft të madhe të dhimbjeve të fytyrës që nuk janë të vetë administruar.⁸¹

⁷⁹ Ismet Saliu. 2014, E drejta penale, pjesa e posaçme, Prishtinë. Fq-123.

⁸⁰ Ismet Saliu. 2016, E drejta penale, pjesa e përgjithshme, Prishtinë. Fq-175.

⁸¹ Vllado Kambovski. 2012, E drejta penale, pjesa e posaçme, Shkup. Fq-156.

4. Trajtimi i kontrabandës me narkotikë

Maqedonia e Veriut është në rrugën ballkanike të trafikut të drogës. Azia Jugperëndimore, kryesisht Afganistani, mbetet burimi kryesor për heroinën. Vitet e fundit ka pasur një rritje të dukshme të trafikimit të kanabisit përmes Maqedonisë Veriore. Rruga kryesore e kanabisit dhe derivateve të saj është nga Shqipëria, përmes veri-perëndimit në pjesën jug-lindore të vendit drejt Greqisë dhe Bullgarisë. Heroina vjen më shpesh nga Turqia, Bullgaria ose Greqia drejt Shqipërisë ose Serbisë, kokaina merret me ajër përmes aeroportit të Shkupit ose përmes detit në portet në Shqipëri dhe Bullgari, por ilaçet sintetike vijnë më shpesh nga Bullgaria dhe Serbia.

Në Maqedoninë e Veriut raportohen veprat e mëposhtme të ligjit të drogës: Prodhimi dhe lirimi i paautorizuar për tregtim të lëndëve narkotike, substancave psikotrope dhe pararendësve (neni 215 i Kodit Penal) dhe 'mundësimi i marrjes së narkotikëve, substancave psikotrope dhe pararendësve' (neni 216 të Kodit Penal). Të dhënat nga Ministria e Drejtësisë tregojnë se 546 persona u akuzuan kundër nenit 215 dhe 122 kundër nenit 216 të Kodit Penal në 2011.⁸²

Ndikimi i dështimit të korrjeve të opiumit në Afganistan në tregjet kryesore të paligjshme për opiumet u reflektua në një rënie të përgjithshme të konfiskimeve në 2010, dhe një mungesë e heroinës u vu re në disa vende evropiane në vitet 2010-11. Megjithëse sasi të mëdha të heroinës vazhduan të trafikoheshin përgjatë rrugës kryesore ballkanike që çon nga Afganistani në Evropën perëndimore dhe qendrore përmes Evropës Jug-Lindore, konfiskimet në rënie u raportuan në shumicën e vendeve në këto rajone në 2010 (UNODC, 2012).⁸³

Turqia gjithashtu raportoi një rënie të konsiderueshme të sasisë së konfiskuar në 2017, kjo duhet të kuptohet në kontekstin e aktiviteteve të mëparshme ndërhyrje, të cilat duket se kanë prishur tregun e heroinës në pjesë të Evropës.

Ka pasur një rënie të përgjithshme të konfiskimeve ndërmjet viteve 2009-12 në Maqedoninë e Veriut. Ekzistojnë indikacione se krahas uljes së konfiskimeve ka pasur mungesë të furnizimit, e cila ka inkurajuar përdoruesit që të zëvendësojnë heroinën me substanca të tjera si metadoni, benzodiazepines dhe Tramadol. Sasi të mëdha marihuanë të kapur ishin kryesisht me origjinë shqiptare.

⁸² Kodi penal i Republikës së Maqedonisë

⁸³ Po aty.

KAPITULLI IV:

1. Shqiptimi i dënimit për kryerjen e veprës penale tregtia me drogë në RMV-ut

Prodhim dhe lëshim i paautorizuar për tregtimin e lëndëve narkotike, substancave psikotrope dhe pararendësve,

Një person i cili pa autorizim prodhon, përpunon, shet ose ofron për shitje, ose që me qëllim të shitjes, blen, mban ose transporton, ose ndërmjetëson në shitjen ose blerjen, ose në ndonjë mënyrë tjetër lëshon për tregti, pa autorizim, lëndë narkotike, substancat psikotrope dhe pararendësit, dënohen me burgim nga tre deri në dhjetë vjet.

Nëse vepra penale nga paragrafi (1) është kryer me përdorimin e drogave narkotike, substancave psikotrope dhe pararendësve të një sasive më të vogël, kryesi dënohet me burgim për gjashtë muaj deri në tre vjet.⁸⁴

Nëse vepra penale nga pika 1 është kryer nga disa persona, ose nëse kryesi i këtij krimi ka organizuar një rrjet të shitësve ose ndërmjetësve, kryesi dënohet me burgim së paku pesë vjet.

Një person i cili pa autorizim prodhon, blen, ndërmjetëson, ose jep pajisje për përdorim, materiale ose substanca, për të cilat ai e di se janë të destinuara për prodhimin e lëndëve narkotike, substancave psikotrope dhe pararendësve, dënohet me burgim të një deri në pesë vjet.

Kryerësi i parashikuar në paragrafin 2, me përjashtim të organizatorit, i cili do të zbulojë krimin ose do të ndihmojë në zbulimin nuk do të dënohet.

⁸⁴ Po aty.

Nëse vepra penale nga ky nen kryhet nga një person juridik, dënohet me gjobë.⁸⁵

Droga narkotike, substancat psikotrope dhe pararendësit, si dhe pasuria e luajtshme ose pasuria e paluajtshme e përdorur në prodhimin, transferimin dhe shpërndarjen e tyre, konfiskohen.

2. Shqiptimi dënimit për kryerjen e veprës penale tregtia me drogë në RK-ës

Kushdo që pa autorizim blen ose posedon me qëllim të shitjes apo shpërndarjes, ose ofron për shitje substanca apo preparate të cilat janë shpallur me ligj si narkotikë, substanca psikotrope apo substanca analoge, dënohet me gjobë dhe me burgim prej dy (2) deri në tetë (8) vjet.⁸⁶

Kushdo që pa autorizim shpërndan, shet, transporton, dorëzon, ndërmjetëson, dërgon ose dërgon në transit substanca apo preparate të cilat janë shpallur me ligj si narkotikë, substanca psikotrope ose substanca analoge, me qëllim të shpërndarjes, shitjes ose ofrimit për shitje, dënohet me gjobë dhe me burgim prej dy (2) deri në dymbëdhjetë (12) vjet.

Kushdo që pa autorizim eksporton ose importon substanca apo preparate të cilat janë shpallur me ligj si narkotikë, substanca psikotrope ose substanca analoge, dënohet me gjobë dhe me burgim prej tre (3) deri në dhjetë (10) vjet.

Për qëllime të këtij kapitulli, shprehja “analog” nënkupton çfarëdo substance e cila nuk është e autorizuar dhe struktura kimike e së cilës është esencialisht e ngjashme me atë të substancave apo preparateve që janë shpallur si narkotikë ose substanca psikotrope dhe efektet e të cilave i riprodhon.

Substancat narkotike, substancat psikotrope ose substancat analoge dhe mjetet për prodhimin, shpërndarjen apo transportimin e tyre konfiskohen.⁸⁷

3. Matja e dënimit për kryerjen e veprës penale tregtia me drogë në RMV-ut

Matja e llojit dhe lartësisë së sanksionit penal, përkatësisht parashtrimi i propozimit dhe pranimi i propozimit nga i akuzuari, përkatësisht mbrojtësi, realizohet

⁸⁵ Vllado Kambovski & smail Zejneli. 2018, E drejta penale, Tetovë. Fq-186.

⁸⁶ Kodi penal i penal i Republikës së Kosovës.

⁸⁷ Ismet Salju. 2014, E drejta penale, pjesa e posaçme, Prishtinë. Fq-96.

sipas vlerësimit relativisht të lirë të çdo prokurori publik i cili vepron ndaj lëndës konkrete penale. Pse vlerësim relativisht i lirë? Meqë KP, pastaj Rregullorja për mënyrën e matjes së dënimeve dhe në fund Ligji për përcaktimin e llojit dhe matjen e lartësisë së dënimit i vendosin kufijtë bazikë brenda të cilëve mund të lëvizin sanksionet, përkatësisht dënimet.

Nuk duhet të tregohet dhe të shkohet në parashikim të plotë paraprak të dënimit, por duhet t'i lihet diskrecion i vogël prokurorit publik, përkatësisht mundësi për të arritur marrëveshje me të akuzuarin dhe mbrojtësin e tij, në kuadër të atij diskrecioni.⁸⁸

Pastaj, ndoshta me Udhëzimin e detyrueshëm do të duhej të rregullohet edhe mënyra e veprimit të prokurorit publik, në rastet kur marrëveshja nuk do të ketë sukses, ndërsa gjykata pas seancës së mbajtur do të marr vendim për dënim me të cilin ai nuk është i kënaqur, përkatësisht duhet të jepet udhëzim për veprim në procedurë ankimore sa i përket asaj se cili derogimi propozuar do të ishte i kënaqshëm për prokurorin publik.

Udhëzimet dhe drejtimitet e detyrueshme janë mekanizma të cilat i ka në dispozicion Prokurori Publik për unifikimin dhe rishikimin e veprimeve të caktuara. Aktualisht, kjo më shumë ose më pak është arritur në veprimet e përditshme të prokurorëve publikë.

Sidoqoftë, nevojitet një kohë e konsiderueshme nga zbatimi praktik i marrëveshjes dhe të akteve normative që kanë të bëjnë me çështjet që ndërlidhen me dënimin, në mënyrë që të mendohet për rishikimin e mëtutjeshëm të mangësive të caktuara eventuale.⁸⁹

“Kushdo që pa autorizim blen ose posedon me qëllim të shitjes apo shpërndarjes, ose ofron për shitje substanca apo preparate të cilat janë shpallur me ligj si narkotikë, substanca psikotrope apo substanca analoge, dënohet me gjobë dhe me burgim prej dy (2) deri në tetë (8) vjet.”

“Kushdo që pa autorizim eksporton ose importon substanca apo preparate të cilat janë shpallur me ligj si narkotikë, substanca psikotrope ose substanca analoge, dënohet me gjobë dhe me burgim prej tre (3) deri në dhjetë (10) vjet.”

⁸⁸ Ismet Saliu. 2016, E drejta penale, pjesa e përgjithshme, Prishtinë. Fq.124-155.

⁸⁹ Po aty.

3.1 Matja e dënimit në kornizat penale

Shkaqet e vendimit për dënim. Teoria dallon tre shkaqe të matjes së dënimit: finale që kanë të bëjnë me qëllimet e dënimit, reale që i tangojnë rrethanat faktike të veprës dhe kryerësit dhe logjike që kanë të bëjnë me vetë zgjidhjen dhe matjen e dënimit. Të gjitha këto aspektë të procesit të ndërlikuar të matjes së dënimit në legjislacionet bashkëkohore janë të sublimuara në tre sisteme: sistemi i vendosjes së rregullave të përgjithshme (ashtu dhe KPRMV, sipas modelit zviceria) ku janë të përcaktuara vetëm drejtimet e përgjithshme për gjykatën: sistem ku ligji më hollësisht i përcakton rrethanat lehtësuese dhe rënduese).⁹⁰

KPRMV përmban dispozitë për rregullat e përgjithshme për matjen e dënimit (n.39), me të cilën së pari është përcaktuar baza për matjen e dënimit duke marrë parasysh përgjegjësinë penale të tij, rëndësinë e veprës dhe qëllimet e dëmit. Me të ligjit, në radhë të parë e potencon parimin e fajësisë, treguesi i të cilit është që kërkesa për dënimin të matet në bazë dhe në kufijtë e fajta për veprën e kryer. Përveç fajta relevante, për matjen e dënimit është edhe rëndësia e veprës e determinuar me rrethanat që kanë të bëjnë me padrejtësinë objective të veprës, si dh me rrethanat që kanë të bëjnë me padrejtësinë ligjore, por kanë ndikim në vlerësimin dhe matjen e dënimit. Pra është e rëndësishme të vërtetohet se cili është dëmi konkret dhe çfarë pasojash janë shkaktuar me veprën. Gjykata, përfundimisht në mënyrë të posaçme duhet të ketë parasysh edhe qëllimin e dënimit, prej të cilave preventiva speciale dhe risocializimi tërthorazi e vendosin në rrethin e bazës për dëmin është personalitetin e kryerësit.⁹¹

3.2 Matja e dënimit jashtë kornizave penale

Zbutja e dënimit është shqiptim i dënimit në minimumin e dënimit të paraparë për veprën penale konkrete ose lloj më të butë dënimi. Bëhet fjalë për institute në kornizat e autorizimeve të gjera gjyqësore për matjen e dënimit të bazuara mbi kërkesën për individualizimin e tik. Pranimi i të tre prezumimeve kryesore të matjes gjyqësore veprën, fajin dhe personalitetin, doemos duhet ti përfshijë edhe rastet kur

⁹⁰ Kambovski, V., dhe Zejneli, I., (2018), E DREJTA PENALE pjesa e përgjithshme, fq 278.

⁹¹ Kambovski, V., dhe Zejneli, I., (2018), E DREJTA PENALE pjesa e përgjithshme, fq 279.

rrethanat që hyjnë në këtë komplet ndikojnë që dënimi të ulet nën minimumin e posaçëm i paraparë për veprë npenale.⁹²

Autorizimi gjykatës për ta zbutur dënimin megjithatë nuk është e rregullt, por përjashtim dhe paraqet plotësim të kushteve të përcaktuara ligjore. Me fjalë të tjera, zbutja e dënimit është matje e jashtëzakonshme dhe speciale e dënimit që bëhe me pranimin e të gjitha rrethanave relevante për matjen e tij, por edhe kushteve të tjera plotësuese.⁹³

4. Recidivi

Rrethanë relevante e rëndësishme rënduese gjatë matjes së dënimit paraqet përsëritja. Por është jashtë kompleksit të ktyre rrethanave, përsëritja është problem specifik i së drejtës penale që e vë në provë vetë konceptin e sistemit të sanksioneve, posaçërisht efikasitetin e dënimit në rezilizimin e funksionit mbrojtës të së drejtës penale. Përsëritja e veprës penale nga ana e kryerësit siç definohet përsëritja në kupimin e përgjithësuar, është tregues se në paraqitjen e kriminalitetit ndikojnë faktorë shoqërorë dhe individuale të përcaktuar në të cilat represioni penal nuk ka asnjë veprim, apo dënim që i është shqiptuar për veprën penale mudn të ketë bile edhe efekt kriminogjen.

Nocioni penalo juridik i përsëritjes është i përafërt me nocionin e bashkimit. Për definicionin kriminologjik dhe policor mes tyre nuk ekziston dallim: edhe në njërin dhe në tjetrin rast bëhet fjalë për përsëritje të kriminit. Nocioni penalo juridik i përsëritjes dallohet nga nocioni i bashkimi, për vetë faktin se të përsëritja kryerësi ka qënë më parë i dënuar. Ky element ka natyrë formale vetëm në shikim të parë seose kryerja e përsëritur e veprës penale me gjykim të mëparshëm dhe vuajtje të dënimit mund të dëshmojë për dy çështje : se procedura penale dhe dënimi i shqiptuar nuk kanë pasur asnjë efekt mbi kryerësin ose të ai ekziston ngarkesë e fuqishme kriminale që dënimit nuk mund të ketë efekt. Kjo është edhe arsyeja që përsëritja të dallohej nga i cili një herë ka përjetuar dënimin. Nuk është rasti i tillë me bashkimin: kryerja e dy ose më shumë veprave penale e dëshmon energjinë keqbërëse të kryerësit, por është më tej nuk dihet si do të ndikojë mbi të dënimi.⁹⁴

⁹² Kambovski, V., dhe Zejneli, I., (2018), E DREJTA PENALE pjesa e përgjithshme, fq 285.

⁹³ Po aty.

⁹⁴ Kambovski, V., dhe Zejneli, I., (2018), E DREJTA PENALE pjesa e përgjithshme, fq 282-283.

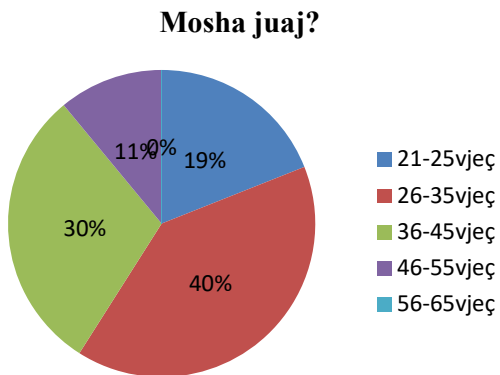
Me dënim të mëhershëm nënkuptohet aktgjykimi i plotfuqishëm dënues me të cilin kryerësit i është shqiptuar dënimi, masa alternative ose lirim nga dënimi (prej masave alternative sipas (KPRMV) vërejtje gjyqësore që shqiptohet me akt vendim). Prej sanksioneve që u shqiptohen të miturve, nocioni i dënimit të mëhershëm përfshin vetëm dënimin e shqiptuar, burg për të mitur. Dënimi mund tu referohet secilës veprë (me paramendim, nga pakujdesia, veprave më të lehta ose më të rënda, vepra të mbetura në tentativë ose e kryer etj..) ⁹⁵

⁹⁵ Po aty.

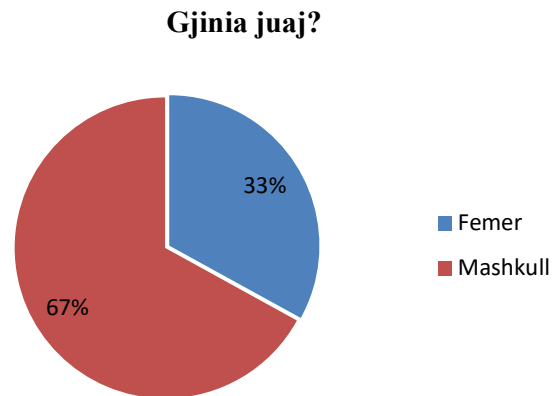
4.1 Rezultatet e studimit

Sektori 1

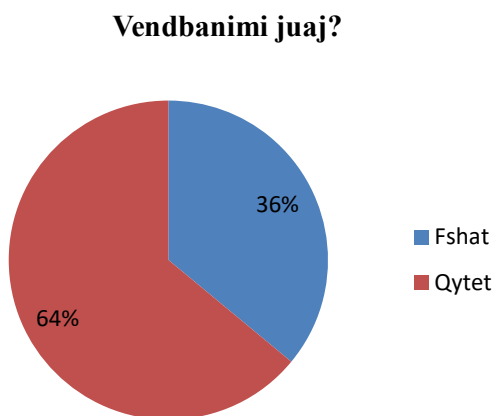
Grafiku 1

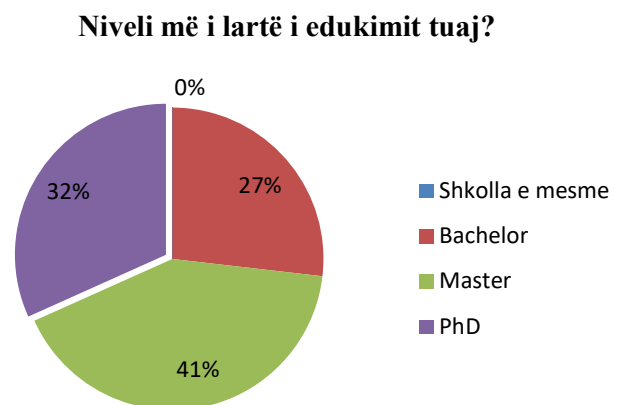
Grafiku 2

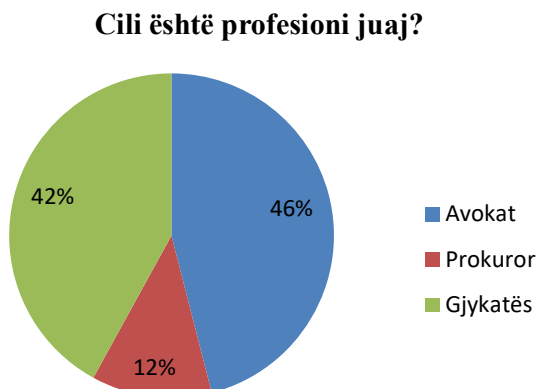
Grafiku 3

Grafiku 4

Grafiku 5

Grafiku 6

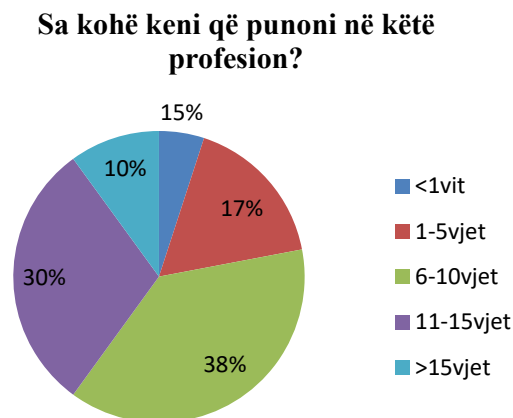
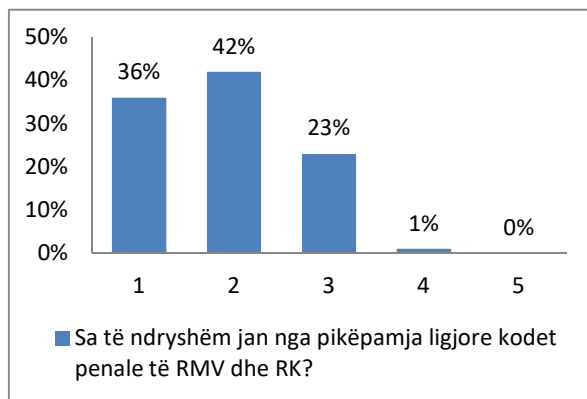
Tabela 1: Në cilin drejtim studioni?**Sektori 2**

Tabela 1: Shprehni opinionin tuaj për trafikimin e narkotikëve në deklaratimet e mëposhtëme.

Nr.		RMV		RKS	
		PO	JO	PO	JO
7	A është penalizuar pjesëmarrja në një grup të organizuar kriminal të trafikimit të narkotikëve sipas legjislacionit tuaj të brendshëm?	100%	0%	100%	0%
8	Nëse përgjigja është "Po", pjesëmarrja në një grup të organizuar kriminal përbëhet nga: (i) Marrëveshja me një ose më shumë persona të tjerë për të kryer një trafikim të narkotikëve për përfitime financiare ose materiale tjetër (neni 5 paragrafi 1 (a) (i) i Konventës)?	97%	3%	82%	18%
9	A është dënimi i njejtë për trafikimin e narkotikëve në RMV dhe RK	7%	93%	11%	89%
10	A e përcakton legjislacioni i vendit tuaj si vepër penale ndihmën logjistike për një grup të trafikimit të narkotikëve?	100%	0%	100%	0%
11	Nëse një person është përdorues i narkotikëve dënohet me ligj në vendin tuaj?	16%	84%	13%	87%
Kriminalizimi i pastrimit të të ardhurave nga krimi (neni 6)					
12	A është pastrimi i të ardhurave nga krimi i kriminalizuar nën legjislacionin tuaj të brendshëm në përputhje me nenin 6 paragrafi 1 (a) të Konventës?	100%	0%	100%	0%

Grafiku 7

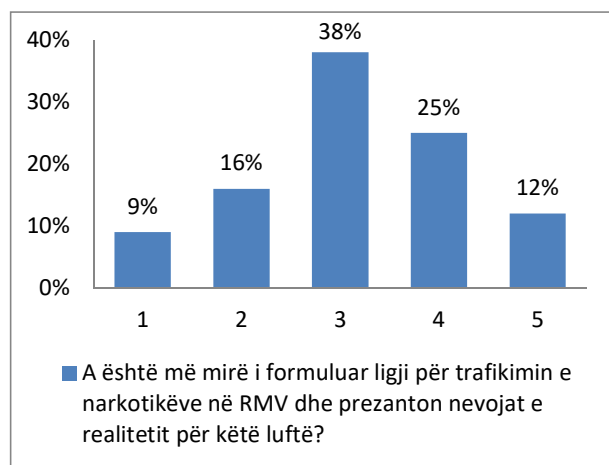

Grafiku 8

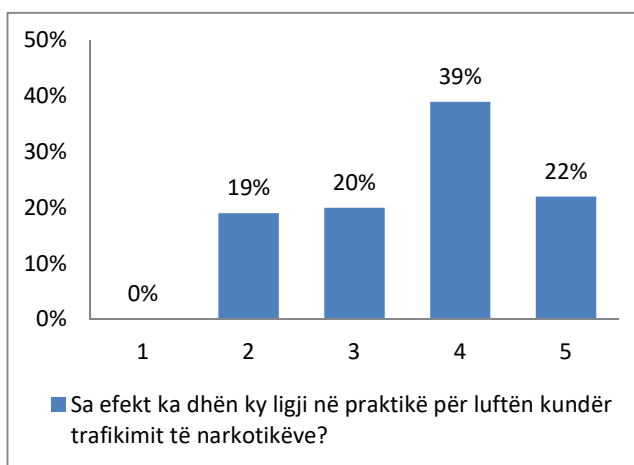

Në grafikun numër 7 është bërë pyetja, Sa të ndryshëm jan nga pikëpamja ligjore kodet penale të RMV dhe RK dhe tregohet që 36% prej tyre kanë dhënë vlerësimin 1, 42% prej tyre kanë dhënë vlerësimin 2, 23% prej tyre kanë dhënë vlerësimin 3 dhe 1% prej tyre kanë dhënë vlerësimin 4. Në grafikun 8 është bërë pyetja A janë më të rënda sanksionet penale në RMV për tregtimin e trafikimin e narkotive ku tregohet që 18% kanë dhënë vlerësimin 2, 36% kanë dhënë vlerësimin 3, 29% kanë dhënë vlerësimin 4 dhe 17% kanë dhënë vlerësimin 5.

Grafiku 9

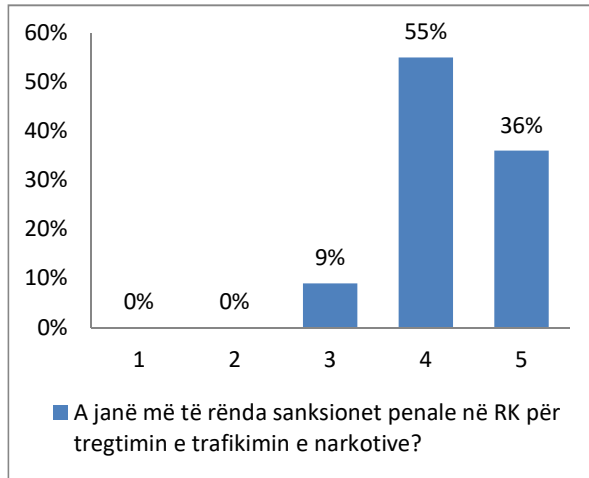
Grafiku 10

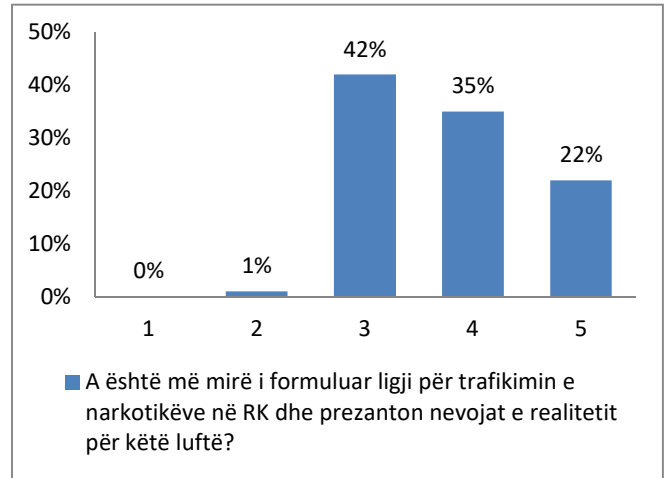
Në grafikun 9 tregohet A është më mirë i formuluar ligji për trafikimin e narkotikëve në RMV dhe prezanton nevojat e realitetit për këtë luftë dhe pjesëmarrësit në studim janë përgjigjur që 12% kanë dhënë vlerësimin 5, 25% kanë dhënë vlerësimin 4, dhe 38% kanë dhënë vlerësimin 3, 16% kanë dhënë vlerësimin 2 dhe 9% kanë dhënë vlerësimin 1. Sa efekt ka dhënë ky ligji në praktikë për luftën kundër trafikimit të narkotikëve në grafikun 10 ku

konkretisht, 22% janë përgjigjur me vlerësimin 5, 39% janë përgjigjur me vlerësimin 4, 20% janë përgjigjur me vlerësimin 3 dhe 19% janë përgjigjur me vlerësimin 2.

Grafiku 11

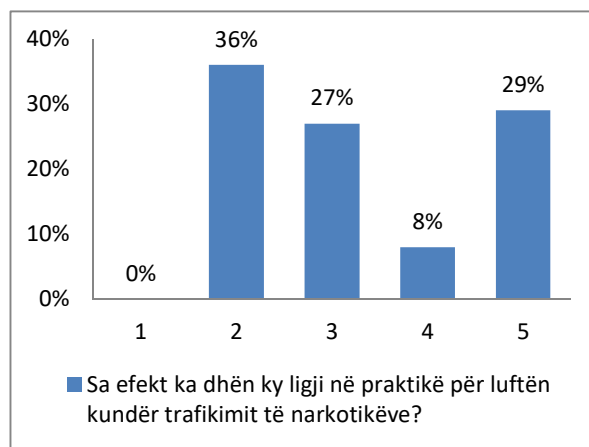

Grafiku 12

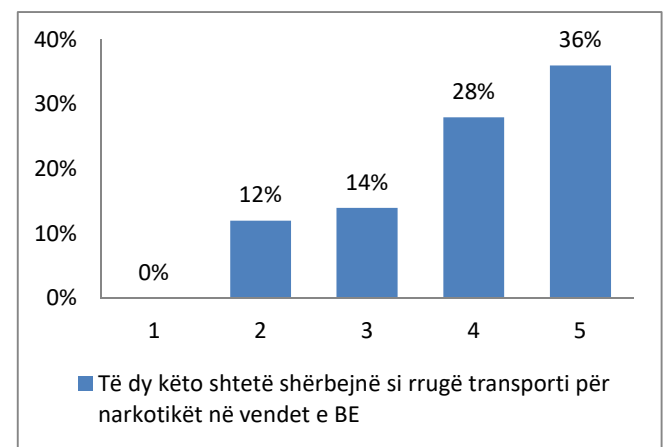

Në grafikun 11 tregohet, A janë më të rënda sanksionet penale në RK për tregtimin e trafikimin e narkotive dhe tregohet qartë që 9% e pjesmarrësve kanë dhënë vlerësimin 3, 55% e pjesmarrësve në studim kanë dhënë vlerësimin 4, 36% kanë dhënë vlerësimin 5. Në grafikun 12 A është më mirë i formuluar ligji për trafikimin e narkotikëve në RK dhe prezanton nevojat e realitetit për këtë luftë dhe pjesmarrësit në studim janë përgjigjur, 1% kanë dhënë vlerësimin 2, 42% kanë dhënë vlerësimin 3, 35% kanë dhënë vlerësimin 4, 22% kanë dhënë vlerësimin 5.

Grafiku 13

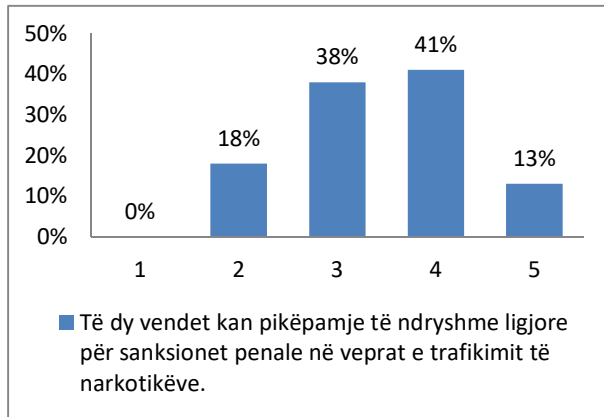

Grafiku 14

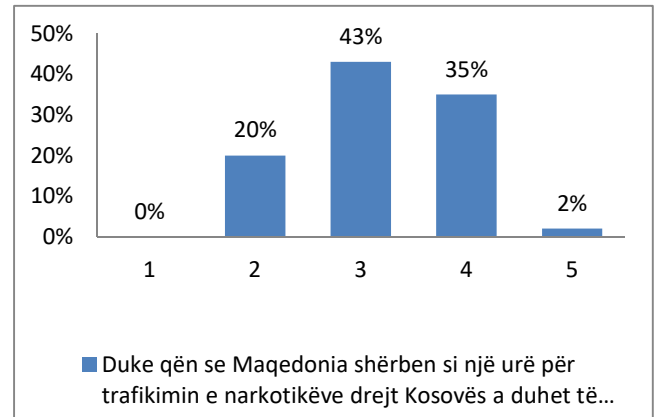

Në grafikun 13 studiohet për Sa efekt ka dhën ky ligji në praktikë për luftën kundër trafikimit të narkotikëve dhe pjesmarrësit janë përgjigjur 36% kanë dhënë vlerësimin 2, 27% kanë dhënë vlerësimin 3, 8% kanë dhënë vlerësimin 4 dhe 29% kanë dhënë vlerësimin 5. Në grafikun 14 studiohet sesi Të dy këto shtetë shërbejnë si rrugë transporti për narkotikët në vendet e BE, pjesmarrësit në studim janë përgjigjur, 12% kanë dhënë vlerësimin 2, 14% kanë dhënë vlerësimin 3, 28% kanë dhënë vlerësimin 4 dhe 36% kanë dhënë vlerësimin 5.

Grafiku 15

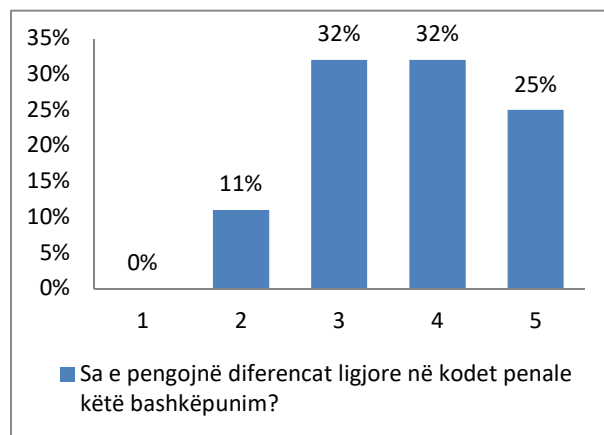

Grafiku 16

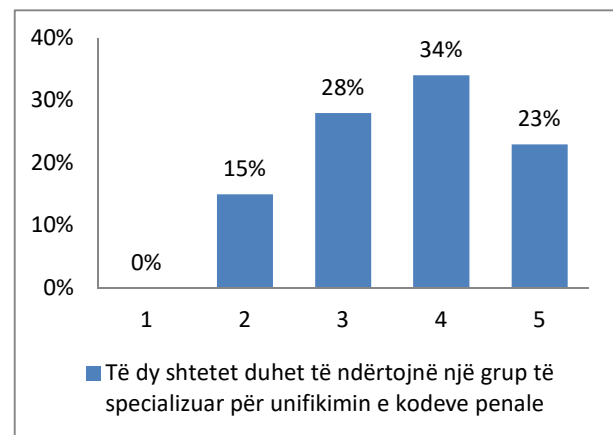

Në grafikun 15 shtrohet pyetja, të dy vendet kanë pikëpamje të ndryshme ligjore për sanksionet penale në veprat e trafikimit të narkotikëve, pjesmarrësit në studim janë përgjigjur, 18% kanë dhënë vlerësimin 2, 38% kanë dhënë vlerësimin 3, 41% kanë dhënë vlerësimin 4, 13% kanë dhënë vlerësimin 5. Në grafikun 16 është bërë pyetja që Duke qenë se Maqedonia shërben si një urë për trafikimin e narkotikëve drejt Kosovës a duhet të bashkëpunojnë këto dy vende ligjërisht dhe janë përgjigjur, 20% kanë dhënë vlerësimin 2, 43% kanë dhënë vlerësimin 3, 35% kanë dhënë vlerësimin 4, 2% kanë dhënë vlerësimin 5.

Grafiku 17

Grafiku 18

Në grafikun 17 është bërë pyetja që Sa e pengojnë diferencat ligjore në kodet penale këtë bashkëpunim dhe pjesmarrësit në studim janë shprehur, 11% kanë dhënë vlerësimin 2, 32% kanë dhënë vlerësimin 3, 32% kanë dhënë vlerësimin 4, 25% kanë dhënë vlerësimin 5 pra tregohet se njohuritë e personave që përdorin rrjetet sociale kanë ardhur duke u rritur.

Grafiku 19

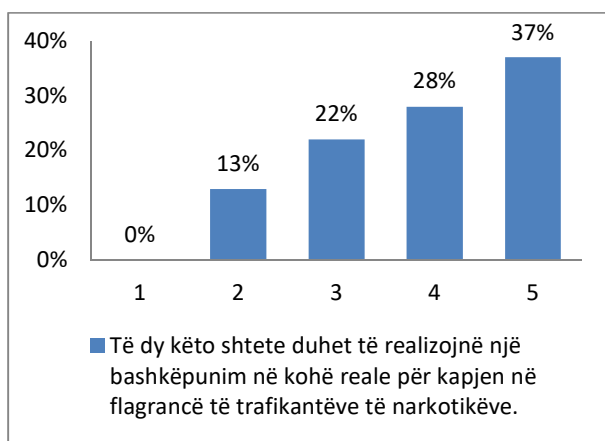

Tabela 2: Efektet pozitive e unifikimit të kodeve penale mbi veprën e trafikimit të narkotikëve

	1	2	3	4	5
Unifikimi i kodeve penale për veprën trafikim i narkotikëve do të krijojnë një pozicion shumë të favorshëm për luftën kundër narkotikëve.	11%	18%	23%	18%	40%
Unifikimi i kodeve penale për veprën trafikim i narkotikëve do të ofrontë më shumë informacion për grupet e strukturuar të trafikimit.	3%	7%	20%	24%	46%
Unifikimi i kodeve penale për veprën trafikim i narkotikëve do të mundësonte policisë së dy shteteve lirin ligjore për të vepruar.	12%	6%	18%	26%	38%
Unifikimi i kodeve penale për veprën trafikim i narkotikëve do të lejojë dhe RK-së kultivimin e “kanabis sativa” për qëllime mjeksore	11%	14%	28%	22%	25%
Arritja e kultivimit të “Kanabis Sativa” për qëllime mjeksore do të jepte fund luftës shumë vjeçare njëkohësisht në këto shtete për këtë familje	3%	12%	19%	29%	37%

narkotikësh.

Tabela 3: Rreziqe të tjera që shkaktohen nga unifikimi i kodeve penale për veprën penale trafikim i narkotikëve

	1	2	3	4	5
Përshkak të unifikimit grupët kriminale mund të përfitojnë nga hapsirat ligjore.	30%	17%	29%	10%	14%
Përshkak të unifikimit të kodeve do të kemi më shumë përdorues të kanabis sativa në shoqëri.	57%	22%	8%	11%	2%
Unifikimi i kodeve penale mund të shkaktojë problematika ligjore që kërkojnë kohë për tu rregulluar.	14%	23%	9%	10%	44%
Ligjet e unifikuara mund të mos paraqesin situatën reale të luftës kundër narkotive në RMV dhe RK.	17%	21%	28%	13%	21%
Grupet kriminale të fuqishme mund të korruptojnë lehtësisht punonjësit e doganës.	2%	5%	14%	21%	58%
Doganat mund të ken procedura shumë të lehta pas unifikimit.	13%	20%	33%	20%	14%
Mund të rriten në nivele të larta abuzimet në industrinë e mjeksisë për Kanabis Sativa.	7%	29%	20%	19%	25%

Konkluzione dhe rekomandime

Nga sa u tha më sipër, mund të konkludojmë lehtësisht mbi kuptimin, zbatimin dhe rëndësinë e udhëzimeve të dënimeve në shtetet e sistemit të ligjit të përbashkët. Për më tepër, dallimet midis disa prej tyre janë të dukshme. Si rezultat, mbetet pyetja pse vetëm Republika e Maqedonisë vendosi të "importojë" modelin Amerikan në terrenin Evropian. Në krahasim me praktikën në shtetet e së drejtës së përbashkët, mund të gjenden ndryshimet thelbësore legjislative që pasqyrojnë të pakuptimtë miratimin e LDTDS:

- Në sistemin anglo-sakson, së pari u krijuan komisione për përgatitjen e udhëzimeve të dënimit dhe më pas u përgatitën udhëzimet; në Maqedoni, së pari, LDTDS u miratua dhe më pas u krijua një Komision;
- Në vend të kornizave penale dhe rrethanave të marra parasysh gjatë dënimit si rezultat i analizave që do të bëhen nga Komisioni, ai merr rolin e auditorit të vendimeve të marra nga gjyqtarët;
- Në vend të besimit të lirë gjyqësor, gjyqtarët morën një organ tjetër që do të ushtrojë kontrollin mbi punën e tyre;
- Ligjvënësi maqedonas nuk është qartë i vetëdijshëm për vërejtjet e praktikuesve amerikanë në lidhje me konsideratën se udhëzimet e detyrueshme çojnë në gjykim në bazë të epërsisë së provave në vend të mbi bazën që vërtetohet përtej dyshimit të arsyeshëm se është një provabilitet i zakonshëm standard në procedurën penale (Scott, 2011);
- Ligjvënësi maqedonas është mjaft i njohur me pikëpamjet e teoricienëve të shquar anglo-saksonë, të cilët i kushtojnë vëmendje faktit që udhëzimet e dënimit janë vetëm udhëzime, dhe vendimi përfundimtar merret nga gjykatësi (Eelch, 2009). Si rezultat, udhëzimet e dënimit duhet të shihen si një proces, jo si një veprim (Ashworth, 2005);
- Përkundër rekomandimeve të Këshillit të Evropës, sipas LDTDS, dënimi i mëparshëm theksohet mekanikisht para të gjitha kritereve të tjera që janë të rëndësishme për dënimet.
- Më pas, kjo është në kundërshtim me arsyen e ekzistencës së udhëzimeve në SH.B.A. dhe në Angli, i cili qëllimi kryesor ishte shmangia e burgosjes dhe theksimi i sanksioneve dhe masave jo-mbajtëse, i cili është edhe angazhimi i

Kombit të Bashkuar (Kjo Standard i Kombeve të Bashkuara Rregullat minimale për masat jo-kujdestare (Rregullat e Tokios), 14 Dhjetor 1990) dhe Rekomandimi i Këshillit të Evropës Rec (92) 16 (për rregullat evropiane mbi sanksionet dhe masat e komunitetit), Rec (99) 22 (në lidhje me mbipopullimin e burgjeve dhe inflacioni i popullsisë në burgje) dhe Rec (2000) 22 (për përmirësimin e zbatimit të rregullave evropiane për sanksionet e komunitetit dhe masat). Gjithashtu, LDTDS po promovon burgimin;

- Për dallim nga përvoja në Angli (Akti i Drejtësisë Penale 2003, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents>) përcaktojnë vetëm gjobat maksimale (për një afat që nuk tejkalon), ku të gjitha rrethanat e rëndësishme në dënimet i lihen vlerësimit të gjyqtarit, Ashworth A., Dënimi dhe Drejtësia Penale, botimi i pestë, Cambridge University Press, 2010, f. 25) në një sistem ku minimumi ligjor për secilën veprë penale është paraparë në KP, është e papranueshme të kesh një ligj tjetër, i cili përcakton një pikënisje për dënimin;
- Mund të krijohet përshtypja e gabuar që KP ka rëndësi dytësore në lidhje me LDTDS;
- Në përputhje me përvojën amerikane, u vlerësua se një nga objektivat fatkeq të Udhëzimeve është transferimi i pushtetit nga gjyqtari te prokurori i cili përcakton kualifikimin e veprës penale për të cilën do të fillojë procedimi penal dhe për të cilin akuzat do të shtypet. Në këtë kontekst, ekziston frika se me Udhëzimet, prokuroria ka një kontroll jashtëzakonisht të madh mbi kornizën penale ku vepra penale e konsideruar do të "vendoset" (Bloom, 2005);
- Në vend të udhëzimeve të dënimeve vetëm për vepra të caktuara penale që shkaktojnë probleme në praktikë, LDTDS i referohet të gjitha veprave penale dhe u miratua pa ndonjë analizë të hollësishme;
- Ekziston një dilemë: A është me të vërtetë harmonizimi i politikës penale që objektivi i LDTDS apo objektivi është "formimi" i besimit të lirë gjyqësor nga autoritetet legjislativë dhe ekzekutive;
- Këtu, është një skuqje e panevojshme nga ana e ligjvënësit maqedonas, duke marrë parasysh faktin se Udhëzimet e Dënimeve në Sh.B.A. janë krijuar gradualisht, saktë dhe në mënyrë të plotë nga Gjykata Supreme dhe gjykatësit e gjykatave rajonale gjatë disa dekadave. Kështu, kjo është me një qasje

analitike për përcaktimin e udhëzimeve ku të dhënat statistikore për fjalitë e shqiptuara ishin pika kryesore;

- Kjo ishte sipas hapësirës së lirë të LDTDS për diskrecion gjyqësor ose vlerësim gjyqësor jashtë kornizave të ligjit (Gjyqtarët shprehën mospajtimin e tyre me zbatimin e detyrueshëm të Udhëzimeve, Rezultateve të Sondazhit të Gjykatësve të Rrethit të Shteteve të Bashkuara janar 2010 deri në mars 2010, të bashkuar Komisioni për Ndëshkrimin e Shteteve, Qershor 2010, http://www.ussc.gov/sites/default/files/pdf/research-andpublications/research-projects-and-surveys/surveys/20100608_Judge_Survey.pdf (arrihen 30.09.2015);
- Jurisprudenca në sistemin maqedonas nuk është burim i ligjit. Më herët ajo mori gjykime dhe nuk shërben si shembull për gjyqtarët dhe gjykatat e tjera. Kështu, nuk ka gjykime udhëzuese. Prandaj, ndikimi i përgjithshëm i këtyre gjykimeve në të gjithë sistemin gjyqësor është më i vogël. Ky është një argument i cili është më shumë arsye pse politika penale nuk duhet të harmonizohet me ligj.

Bazuar në përvojat, është e qartë se udhëzimet e dënimeve duhet të kenë një efekt udhëzues. Ato duhet të jenë një kornizë, e cila do t'i linte gjykatësit mundësinë të individualizonte sanksionin sipas rrethanave të çështjes. Duke respektuar besimin e lirë gjyqësor, udhëzimet e dënimit nuk duhet t'i shndërrojnë gjyqtarët në "gojën e udhëzimeve", por në lëndë që do të interpretojnë udhëzimet me mundësinë që gjyqtari të devijojë nga udhëzimet e dënimeve sa herë që ai beson se është në interesat e drejtësisë. Injorimi i rëndësisë së besimit të lirë gjyqësor është plotësisht në kundërshtim me sundimin e ligjit dhe drejtësinë.

Referenca

I- **Libra**

Ismail Zejneli, 2007. *E drejta penale, pjesa e posaçme(cikël leksionesh)*, Tetovë, Fq-42.

Ismail Zejneli, 2018. *E drejta penale, pjesa e posaçme(cikël leksionesh)*, Tetovë, Fq-13.

Ismail Zejneli. 2018, *Delikuenca e të miturve*, Tetovë, Fq-46.

Ismal Zejneli, *E drejta penale, pjesa e posaçme(cikël leksionesh)*, Tetovë, 2007, Fq-32

Ismet Elezi. 2003, *E drejta penale, pjesa e posaçme*, Tiranë, Fq-123.

Ismet Saliu. 2014. *E drejta penale, pjesa e posaçme*, Prishtinë, Fq-95.

Ismet Saliu. 2016, *E drejta penale, pjesa e përgjithshme*, Prishtinë, Fq-112.

Ragip Halili, 2016. *Kriminologji Prishtine*, Fq-38.

Sahiti, Enver. 2005, “*Proçedura ligjore penale*”, Prishtinë, Fq-39.

Vesel Latifi, 2015. *Kriminalistika*, Prishtinë, Fq-52.

Vesel Latifi. 2015, *Kriminalistika*, Prishtinë, Fq-95.

Vllado Kambovski & Ismail Zejneli. 2018, *E drejta penale-Tetove*,Fq-24.

II- **Burime tjera**

Kodi penal i Republikës së Maqedonisë

Kodi penal i penal i Republikës së Kosovës

Ligji mbi të drejtat efëmijëve në RMV

Kodi per të drejtat e të miturve në R.Kosovës

III- **Botime shkencore të huaja**

Sadiku, Isuf, (2010), *Execution of criminal sanctions in light of latest international documents*, Papirus Print, Gjilan.

Ramadan, M. (2003), *Penology and the system of execution of criminal sanctions*, Novi sad-Beograd.

Sahiti, Enver (2005), “*Criminal Procedure Law*”, Pristina.

Meyerson, D. (2007). *Understanding Jurisprudence*, Routledge-Cavendish, London and New York.

Gruevska Drakulevski A. (2011-2012). Courts penal policy in the Republic of Macedonia in the period 2007-2011, *Macedonian Review for Criminal Law and Criminology*, no. 1-2: 157-197.

Bloom, Douglas B. (2005). "United States v. Booker and United States v. Fanfan: The Tireless March of Apprendi and the Intracourt Battle To Save Sentencing Reform." *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review*, Vol. 40,: 539-557.

Bedrač, I., (2004). Statistical overview of selecting the type and severity of the punishment in the Republic of Croatia, (1979th to 1,983th, 1,993th, 1,997th, 1,998th to 2,003th), *Croatian Annual of Criminal Law and Practice (Zagreb)*, vol. 11, No. 2: 923-945.

Bužarovska, L.G., (2014b). Unharmonized penal policy and its impact on sentence bargaining under the code of Criminal Procedure, *Business Law - Edition of theory and practice of law*,: 147-165 (republished in *Macedonian Review for Criminal Law and Criminology*, January, 2015, available at <http://maclc.mk/> (accessed 30.09.2015).

Kambovski, V., Tupančeski, N., Deanoska, A., & Misoski, B. (2008). Sentencing imposed by law, *Macedonian Review for Criminal Law and Criminology*, no. 2-3: 235-277.

Novosel, D. (2004). Appeals of the State Attorney and the defendant as a corrective to the penalties imposed, *Croatian Annual of Criminal Law and Practice (Zagreb)*, vol. 11, No. 2: 701-750.

Dreshaj, Arben, (2010), "The role and importance of the correctional services in the social reintegration of offenders", *Litografija, Gjakove*.

Shtojca 1 (Pyetsori)

PYETSOR UNIVERSITETI I EVROPËS JUGLINDORE NDIKIMI I RRJETEVE SOCIALE TEK TË RINJTË

I nderuari respondent, unë jam studente në “Universitetin e Evropës Juglindore” Shkup. Qëllimi i këtij pyetsori është të shohë: **Sanksionet penale kushtet, dallimet në Republikën e Maqedonisë së Veriut dhe Republikën e Kosovës.** Një rast studimi për “Universitetin e Evropës Juglindore” Shkup. Do të jem shumë mirënjohëse nëse mund të merrni disa minuta për të plotësuar këtë pyetsor. Përgjigjet e tua janë shumë të rëndësishme dhe premtoj që do ta ruaj privatësinë tuaj. Faleminderit paraprakisht për ndihmën tuaj!

1. Të dhënat demografike

1. Gjinia: Mashkull Femër
2. Moshë: 21-25 vjeç
 25-35 vjeç
 36-45 vjeç
 46-55 vjeç
 56-65 vjeç
3. Niveli i edukimi: Shkolla e Mesme Bachelor Master PhD
Tjetër (Specifiko)
4. Cili është vendbanimi juaj? Fshat Qytet
5. Cili është profesioni juaj? _____
6. Sa kohë keni që punoni në këtë profesion?
 <1 vit 1-5 vjet 6-10 vjet 11-15 vjet >15vjet

Sektori 2

Shprehni opinionin tuaj për deklaratimet e mëposhteme..

Nr.		RMV		RKS	
		PO	JO	PO	JO
7	A është penalizuar pjesëmarrja në një grup të organizuar kriminal të trafikimit të narkotikëve sipas legjisllacionit tuaj të brendshëm?				
8	Nëse përgjigjja është "Po", pjesëmarrja në një grup të organizuar kriminal përbëhet nga: (i) Marrëveshja me një ose më shumë persona të tjerë për të kryer një trafikim të narkotikëve për përfitime financiare ose materiale tjetër (neni 5 paragrafi 1 (a) (i) i Konventës)?				
9	A është dënimi i njëjtë për trafikimin e narkotikëve në RMV dhe				

	RK				
10	A e përcakton legjislacioni i vendit tuaj si veprë penale ndihmën logjistike për një grup të trafikimit të narkotikëve?				
11	Nëse një person është përdorues i narkotikëve dënohet me ligj në vendin tuaj?				
Kriminalizimi i pastrimit të të ardhurave nga krimi (neni 6)					
12	A është pastrimi i të ardhurave nga krimi i kriminalizuar nën legjislacionin tuaj të brendshëm në përputhje me nenin 6 paragrafi 1 (a) të Konventës?				

Shprehni opinionin tuaj për veprën penale të trafikimit të narkotikëve në deklaratimet e mëposhtme. Ku vlerësimet do të jepen sipas modelit: 1- Nuk pajtohem aspak, 2- Pajtohem mjaftueshëm, 3- Pajtohem mesatarisht, 4- Pajtohem shumë, 5- Pajtohem fuqimisht.

Nr.		1	2	3	4	5
13	Sa të ndryshëm janë nga pikëpamja ligjore kodet penale të RMV dhe RK?					
14	A janë më të rënda sanksionet penale në RMV për tregtimin e trafikimit të narkotikëve?					
15	A është më mirë i formuluar ligji për trafikimin e narkotikëve në RMV dhe prezanton nevojat e realitetit për këtë luftë?					
16	Sa efekt ka dhënë ky ligj në praktikë për luftën kundër trafikimit të narkotikëve?					
17	A janë më të rënda sanksionet penale në RK për tregtimin e trafikimit të narkotikëve?					
18	A është më mirë i formuluar ligji për trafikimin e narkotikëve në RK dhe prezanton nevojat e realitetit për këtë luftë?					
19	Sa efekt ka dhënë ky ligj në praktikë për luftën kundër trafikimit të narkotikëve?					
20	Të dy këto shtete shërbejnë si rrugë transporti për narkotikët në vendet e BE					
21	Të dy vendet kanë pikëpamje të ndryshme ligjore për sanksionet penale në veprat e trafikimit të narkotikëve.					
22	Duke qenë se Maqedonia shërben si një urë për trafikimin e narkotikëve drejt Kosovës a duhet të bashkëpunojnë këto dy vende ligjërisht.					
23	Sa e pengojnë diferencat ligjore në kodet penale këtë bashkëpunim?					
24	Të dy shtetet duhet të ndërtojnë një grup të specializuar për unifikimin e kodeve penale					
25	Të dy këto shtete duhet të realizojnë një bashkëpunim në kohë reale për kapjen në flagrancë të trafikantëve të narkotikëve.					

Efektet pozitive e unifikimit të kodeve penale mbi veprën e trafikimit të narkotikëve

		1	2	3	4	5
26	Unifikimi i kodeve penale për veprën trafikim i narkotikëve do të krijojë një pozicion shumë të favorshëm për luftën kundër narkotikëve.					
27	Unifikimi i kodeve penale për veprën trafikim i narkotikëve do të ofrontë më shumë informacion për grupet e strukturuar të trafikimit.					
27	Unifikimi i kodeve penale për veprën trafikim i narkotikëve do ti mundësonte policisë së dy shteteve lirin ligjore për të vepruar.					
28	Unifikimi i kodeve penale për veprën trafikim i narkotikëve do ti lejonte dhe RK-së kultivimin e “kanabis sativa” për qëllime mjeksore					
29	Arritja e kultivimit të “Kanabis Sativa” për qëllime mjeksore do ti jepte fund luftës shumë vjeçare njëkohësisht në këto shtete për këtë familje narkotikësh.					

Rreziqet që mund të shkaktohen nga unifikimi i ligjeve

		1	2	3	4	5
30	Përshkak të unifikimit grupet kriminale mund të përfitojnë nga hapsirat ligjore.					
31	Përshkak të unifikimit të kodeve do të kemi më shumë përdorues të kanabis sativa në shoqëri.					
32	Unifikimi i kodeve penale mund të shkaktojë problematika ligjore që kërkojnë kohë për tu rregulluar.					
33	Ligjet e unifikuara mund të mos paraqesin situatën reale të luftës kundër narkotivëve në RMV dhe RK.					
34	Grupet kriminale të fuqishme mund të korruptojnë lehtësisht punonjësit e doganës.					
35	Doganat mund të ken procedurë shumë të lehta pas unifikimit.					
36	Mund të rriten në nivele të larta abuzimet në industrinë e mjeksisë për Kanabis Sativa.					

Ju falenderoj për kohën tuaj!